CONFERINȚA ȘTIINȚIFICĂ INTERNAȚIONALĂ EDIȚIA A XIV-A

PATRIMONIUL CULTURAL

• CERCETARE
• VALORIFICARE
• PROMOVARE

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE Edition XIV

CULTURAL HERITAGE

• RESEARCH
• VALORIZATION
• PROMOTION

PROGRAMUL ȘI REZUMATELE COMUNICĂRILOR
PROGRAM AND ABSTRACTS

30–31 MAI 2022
BD. ȘTEFAN CEL MARE ȘI SFÂNT, 1
CHIȘINĂU, REPUBLICA MOLDOVA

MAY 30–31, 2022
1 STEFAN CEL MARE SI SFANT BD,
CHISINAU, REPUBLIC OF MOLDOVA

MINISTERUL EDUCAȚIEI ȘI CERCETĂRII
MINISTRY OF EDUCATION AND RESEARCH

INSTITUTUL PATRIMONIULUI CULTURAL
INSTITUTE OF CULTURAL HERITAGE

CONFERINȚA ȘTIINȚIFICA INTERNAȚIONALĂ

PATRIMONIUL CULTURAL: CERCETARE, VALORIFICARE, PROMOVARE

Ediția a XIV-a: Studiind patrimoniul cultural, îi asigurăm viitorul, dezvoltăm inteligența și cercetarea științifică

INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE

CULTURAL HERITAGE: RESEARCH, VALORIZATION, PROMOTION

Edition XIV: By studying the cultural heritage, we ensure its future, develop intelligence and scientific research

PROGRAMUL ȘI REZUMATELE COMUNICĂRILOR
PROGRAM AND ABSTRACTS

Chișinău, 30–31 mai 2022 /
Chișinău, May 30–31, 2022

Ariile tematice ale conferinței / Thematic areas of the conference:

Dimensiuni interculturale în arta națională / Cultural interferences in national art

Patrimoniul cultural: spațiu de formare și păstrare a identității / Cultural heritage: space for the formation and preservation of identity

Procese etnice și etnoculturale: istorie, prezent și perspective de cercetare / Ethnic and ethnocultural processes: history, present and research perspectives

Redactare / Proof-reading:
Iulii Palihovici (textele în limba română), dr. Ana Gorea (textele în limba engleză), dr. Tatiana Zaicovschi (textele în limba rusă).

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

© Institutul Patrimoniului Cultural / © Institute of Cultural Heritage

Parteneri:	**Partners:**
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice	Academy of Music, Theater and Fine Arts
Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală	National Museum of Ethnography and Natural History
Biblioteca municipală „B. P. Hasdeu”, Filiala de Arte „Tudor Arghezi”	“B. P. Hasdeu” Municipal Library, “Tudor Arghezi ”Arts Branch
Institutul Studiul Artelor, Folclor și Etnologie „M. Rylski”, Kiev, Ukraina	“M. Rylski” Institute for the Study of Arts, Folklore and Ethnology, Kyiv, Ukraine
Universitatea de Teatru și Film „Ș. Rustaveli”, Tbilisi, Georgia	„Shota Rustaveli” University of Theater and Film, Tbilisi, Georgia

Comitetul de organizare / Organizing Board
Victor GHILAȘ – președinte/Chairman, Adrian DOLGHI – vicepreședinte/ Vice-chairman, Cristian Alexandru BOGHIAN, Zviad DOLIDZE, Ion DUMINICA, Natalia GRĂDINARU, Oleksandr HOLOVKO, Vitalie MALCOCI, Victoria MELNIC, Anastasia MOLDOVAN, Dumitru OLĂRESCU, Raisa OSADCI , Svetlana PROCOP, Irina SIKORSKA, Violeta TIPA, Tatiana ZAICOVSCHI,

Comitetul științific / Scientific Board
Dr. hab. Victor GHILAȘ – președinte/Chairman, dr. Adrian DOLGHI – vicepreședinte/Vice-chairman, dr. Cristian Alexandru BOGHIAN, dr. Zviad DOLIDZE, dr. Ion DUMINICA, dr. Natalia GRĂDINARU, dr. Vitalie MALCOCI, dr. Victoria MELNIC, dr. Dumitru OLĂRESCU, Raisa OSADCI, dr. Svetlana PROCOP, dr. Violeta TIPA, dr. Irina SIKORSKA, acad. dr. hab. Hanna SKRYPNYK, m. cor., dr. hab. Mariana ȘLAPAC, dr. Marian ȚUȚUI, dr. Tatiana ZAICOVSCHI

PROGRAMUL CONFERINȚEI / CONFERENCE PROGRAM

Luni, 30 mai 2022 / Monday, May 30, 2022
9.30 – 11.30

ȘEDINȚA PLENARĂ / PLENARY SESSION
Locul desfășurării: Biblioteca municipală „B. P. Hasdeu”,
Filiala de Arte „Tudor Arghezi”

Moderator / Moderator:
dr. Adrian DOLGHI

Accesați linkul / Access the link:

Mesaje de salut / Greeting messages

Dr. hab. Victor GHILAȘ, Președintele comitetului de organizare, director al Institutului Patrimoniului Cultural

M. cor., dr. hab., prof. univ. Victor MORARU, vicepreședinte al Academiei de Științe a Moldovei

Dr., prof. univ. Victoria MELNIC, rector al Academiei de Muzică, Teatru și Arte Plastice

Comunicări /Communications:

Moldovan popular music under the influence of national folklore: diachronic and synchronic aspects
Victoria TCACENCO, Ph.D., University Professor, Academy of Music, Theatre and Fine Arts

Suggestions for the functioning of the National Film Archive of the Republic of Moldova
Marian ȚUȚUI, Ph.D. G. Oprescu Institute of Art History, Bucharest, Romania

The history of the 2nd male gymnasium in Chisinau and the house church built with it in the end of the 19th – 20th centuries (For the 120th anniversary of the construction of the church)
Alla CHASTINA, Ph.D., Institute of Cultural Heritage

Predicting the Collapse of the Soviet Union in the Georgian Cinema of the 80s
Tamta TURMANIDZE, Ph.D., Shota Rustaveli Theater and Film Georgia State University, Tbilisi, Georgia

11.30 – 12.30 – Pauză / break

12.30 – 17.00
Desfășurarea lucrărilor pe secțiuni /
Scientific proceedings in sections

Marți, 31 mai 2022 / Tuesday, May 31, 2022
10.00 – 13.00
Desfășurarea lucrărilor pe secțiuni /
Scientific proceedings in sections

SECȚIUNEA I / SECTION I
DIMENSIUNI INTERCULTURALE ÎN ARTA NAȚIONALĂ / CULTURAL INTERFERENCES IN NATIONAL ART (ARTE AUDIOVIZUALE / AUDIOVISUAL ARTS I

Luni, 30 mai 2022 / Monday, May 30, 2022
12.30-17.00
Locul desfășurării: Biblioteca municipală „B.P. Hasdeu”,
Filiala de Arte „Tudor Arghezi”
Accesați linkul / Access the link:

Moderatori / Moderators:
dr. Violina GALAICU, dr. Valeria BARBAS

Aspecte ale vieții muzicale în cultura basarabeană, văzută de străini. Relatări documentare din sec. al XIX-lea
Dr. hab. Victor GHILAȘ, Institutul Patrimoniului Cultural

Elementul autohton în cântarea de strană bizantină din arealul românesc în sec. XVI–XVII
Dr. Violina GALAICU, Institutul Patrimoniului Cultural

Repertoriul interpretei Nina Ermurachi în orchestra *Folclor*: genuri, tendințe estetice și teme specifice
Dr. Vasile CHISELIȚĂ, Institutul Patrimoniului Cultural

Identitatea cultural-muzicală, mișcarea națională și noile școli naționale componistice de la sfârșitul sec. al XIX-lea
Dr. Valeria BARBAS, Institutul Patrimoniului Cultural

Creația vocală de cameră a compozitorului Vlad Burlea – preliminarii la o cercetare științifică
Drd. Elena MARDARI, dr. Svetlana BADRAJAN, Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

Repere interpretative ale romanței *Pe lângă plopii fără soț...* – versiune proprie Drd. Diana VĂLUȚĂ-CIOINAC, Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

Композиторское творчество украинских и молдавских композиторов: аспекты диалога
Iryna SIKORSKA, Ph.D., Institute of Art History, Folklore and Ethnology named after M. F. Rylski of the National Academy of Sciences of Ukraine

National Chamber Choir: history files
Fedora BURLAC, Ph.D. student, Academy of Music, Theare and Fine Arts

Chitara barocă în Spania: repere istorice
Drd. Mihail AGAFIȚA, Filarmonica Națională „Serghei Lunchevici” / Universitatea de Stat din Moldova

Dimensiunea valorică a școlarizării prin intermediul instrumentului muzical piano-forte în Basarabia interbelică
Drd. Vasile GRECU, Institutul Patrimoniului Cultural/ Universitatea de Stat din Moldova

The Development of the Opera Libretto through the Prism of the History Of The Opera Genre
Natalia ROJCOVSCAIA-TUMAHA, Ph.D. student, Institutul Patrimoniului Cultural / Universitatea de Stat din Moldova

SECȚIUNEA II / SECTION II
DIMENSIUNI INTERCULTURALE ÎN ARTA NAȚIONALĂ / CULTURAL INTERFERENCES IN NATIONAL ART (ARTE AUDIOVIZUALE / AUDIOVISUAL ARTS II

Marți, 31 mai 2022 / Tuesday, May 31, 2022
10.00 – 13.00
Locul desfășurării: Biblioteca municipală „B. P. Hasdeu”,
Filiala de Arte „Tudor Arghezi”
Accesați linkul / Access the link:

Moderatori/Moderators:
dr. Violeta TIPA, dr. Alexandru BOHANȚOV

Problems of Theatrical Art in the XXI century
Tamar TSAGARELI, Ph.D., Associated Professor, Art Sciences, Media and Management Faculty Shota Rustaveli Theatre and Film Georgia State University, Tbilisi, Georgia

Elegia cinematografică: valorificarea constelației de paradigme ancestrale ale neamului
Dr. hab. Ana-Maria PLĂMĂDEALĂ, Institutul Patrimoniului Cultural

Proza și teatrul. O viziune scenică a regizorului Alexandru Cozub
Dr. Ana GHILAȘ, Institutul Patrimoniului Cultural

Valențe eseistice în creația cineastului Vlad Druc
Dr. Dumitru OLĂRESCU, Institutul Patrimoniului Cultural

„Astro-remisiunile" pre- și post-dramaturgice ale Angelinei Roșca
Dr. Dorina KHALIL-BUTUCIOC, Asociația Internațională a Criticilor de Teatru (IATC/AICT), Germania

Pădurea ca spațiu al provocărilor
Dr. Violeta TIPA, Institutul Patrimoniului Cultural

Культурная идентичность спектаклей Андрея Бэляну
Др. Эльфрида КОРОЛЁВА, Институт культурного наследия

Potențialul de dialog intercultural al filmului de non-ficțiune
Dr. Alexandru BOHANȚOV, Institutul Patrimoniului Cultural

Dimensiunea interculturală în dansul folcloric
Svetlana TALPĂ, Institutul Patrimoniului Cultural

Neurocinematics and Beyond: Imagery of Contemporary Screen Culture
Iryna ZUBAVINA, Ph.D., National Academy of Arts of Ukraine, Kyiv, Ukraine

SECȚIUNEA III / SECTION III
PATRIMONIUL CULTURAL: SPAȚIU DE FORMARE ȘI PĂSTRARE A IDENTITĂȚII / CULTURAL HERITAGE: SPACE FOR THE FORMATION AND PRESERVATION OF IDENTITY (I)

Luni, 30 mai 2022 / Monday, May 30, 2022
12.30-17.00
Locul desfășurării: Biblioteca municipală „B.P. Hasdeu",
Filiala de Arte „Tudor Arghezi"
Accesați linkul / Access the link:
Moderator:
dr. Vitalie MALCOCI

Arta scenografică în Basarabia interbelică
Dr. hab. Tudor STAVILĂ, Institutul Patrimoniului Cultural

Ceramica artistică din Republica Moldova. Anii 2011–2020
Dr. Constantin SPÎNU, Institutul Patrimoniului Cultural

Visual Text and Language: Mise en Abyme Process
Ludmila BRANIȘTE, Ph.D., Alexandru Ioan Cuza University of Iași, Romania

Arta scenografică din Moldova – începuturi și evoluții
Dr. Vitalie MALCOCI, Institutul Patrimoniului Cultural

Interdependența tehnicilor de modelare și procedeelor plastice în realizarea nudurilor sculpturale moldovenești
Dr. Ana MARIAN, Institutul Patrimoniului Cultural

Spațiul de interior contemporan în promovarea identității naționale, a stilisticii tradiționale românești
Dr. Angela MUNTEANU, Universitatea Tehnică a Moldovei

Ediții repetate ale poveștii „Punguța cu doi bani" de Ion Creangă. Evoluția valorilor artistice și estetice în grafica de carte moldovenească din perioada sovietică și post-sovietică
Dr. Victoria ROCACIUC, Institutul Patrimoniului Cultural

Caricatura în creația plasticianului Leonid Domnin
Drd. Lucia ADASCALIȚA, Institutul Patrimoniului Cultural

SECȚIUNEA IV / SECTION IV
PATRIMONIUL CULTURAL: SPAȚIU DE FORMARE ȘI PĂSTRARE A IDENTITĂȚII /
CULTURAL HERITAGE: SPACE FOR THE FORMATION AND PRESERVATION OF IDENTITY (II
Marți, 31 mai 2022 / Tuesday, May 31, 2022
10.00 – 13.00
Locul desfășurării: Biblioteca municipală „B.P. Hasdeu",
Filiala de Arte „Tudor Arghezi"
Accesați linkul / Access the link:

Moderatori / Moderators:
dr. Aurelia TRIFAN, dr. Sergius CIOCANU

Cetatea Chilia a lui Ştefan cel Mare
Dr. hab. Mariana ȘLAPAC, Institutul Patrimoniului Cultural

O perspectivă critică și comparativă a instrumentelor și metodologiilor de cercetare a patrimoniului
Dr. Cristian Alexandru BOGHIAN, Institutul „Bucovina" al Academiei Romne, Rădăuți, România

Творческое сотрудничество зодчего А. О. Бернардацци со скульптором Б. В. Эдуардсом
Юрий ПИСЬМАК, Одесская государственная академия строительства и архитектуры, г. Одесса, Украина

Studierea proporțiilor: de la datarea certă spre monumente cu datare incertă (arhitectura ecleziastică)
Dr. Tamara NESTEROVA, Institutul Patrimoniului Cultural

Cimitirele istorice ale Chișinăului: comunitatea ebraică
Dr. Sergius CIOCANU, Institutul Patrimoniului Cultural

Rolul compozițional al clădirilor pentru spectacol în contextul urban
Dr. Aurelia TRIFAN, Institutul Patrimoniului Cultural

Тенденции развития архитектуры Кишинева в XX–XXI вв. на фоне процессов, происходящих в мировом зодчестве
Dr. Светлана ОЛЕЙНИК, Технический университет Молдовы

Украинское культурное наследие в археологических памятниках Южной Украины: исторический континуитет
Др. Светлана БЕЛЯЕВА, Институт археологии НАН Украины, Киев, Украина

Analiza patrimoniului modernist-socialist în Republica Moldova prin patru studii de caz
Drd. Dumitru RUSU, Universitatea Tehnică a Moldovei

Визит-центры туристских дестинаций на примере реконструкции Речного вокзала в г. Тигина
Др. Светлана ИЛЬВИЦКАЯ, Государственный университет по землеустройству, Москва, Россия

SECȚIUNEA V / SECTION V
TRADIȚII ȘI OBICEIURI: ISTORIE ȘI CONTEMPORANEITATE/
TRADITIONS AND CUSTOMS: HISTORY AND CONTEMPORANEITY (I

Luni, 30 mai 2022 / Monday, May 30, 2022
12.30–17.00
Locul desfășurării: IPC, biroul 538
Accesați linkul / Access the link:

Moderatori/ Moderator:
dr. Tatiana ZAICOVSCHI, Raisa OSADCI

Ukrainian calendar rituals in the Regional Diversity Corps. "Ethnographic image of modern Ukraine" and "Ethnographic image of Ukrainians abroad"
Nataliia STISHOVA M. T. Rylskyi Institute of Art Studies, Folklore and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Visual sources of anthropology: features of field fixations on the Ukrainian-Moldovan borderlands
Oleksandr HOLOVKO, M. T. Rylskyi Institute of Art Studies, Folklore and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Arhetipuri și personaje feminine în cadrul tradițiilor de primăvară
Raisa OSADCI, Institutul Patrimoniului Cultural

Pomișorul de Blajini – *axis mundi* și simbol al reînvierii sufletului
Dr. Natalia GRĂDINARU, Institutul Patrimoniului Cultural

Obiceiuri de recuperare a sufletului celor morți de moarte năprasnică
Carolina COTOMAN, Institutul Patrimoniului Cultural

Tradițiile de nuntă ale lipovenilor din Republica Moldova
Dr. Tatiana ZAICOVSCHI, Institutul Patrimoniului Cultural

Decorul tradițional al stâlpilor de poartă ciopliți în piatră din satul Brănești, raionul Orhei
Sergiu SUVAC, Institutul Patrimoniului Cultural

Ornamentele și sistemul compozițional al hainelor exterioare
Ina ISAC, Institutul Patrimoniului Cultural

Fenomenul comerțului și cultura tradițională românească: aspecte de influență reciprocă
Adriana BUTNARU, Institutul Patrimoniului Cultural

Contextul de activitate a elitei comerciale autohtone la sfârșitul sec. XVIII – începutul sec. al XIX-lea
Sorin GRĂJDARI, Institutul Patrimoniului Cultural

SECȚIUNEA VI / SECTION VI
PROCESE ETNICE ȘI ETNOCULTURALE: ISTORIE, PREZENT ȘI PERSPECTIVE DE CERCETARE / ETHNIC AND ETHNOCULTURAL PROCESSES: HISTORY, PRESENT AND RESEARCH PERSPECTIVES

Luni, 30 mai 2022 / Monday, May 30, 2022
12.00-17.00
Locul desfășurării: IPC, biroul 533
Accesați linkul / Access the link:

Moderatori/ Moderators:
dr. Valentina URSU, dr. Ion DUMINICA

Lumea leproșilor în condiții de marginalizare și milostenie: habitat, legislație, restricții și prejudecăți (interferențe istorice, sanitar-epidemiologice și etnoculturale
Dr. Valentin ARAPU, Institutul Patrimoniului Cultural

Divorțul în Țara Moldovei în sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea: între prevederi și realitate cotidiană
Dr. Alina FELEA, Institutul de Istorie, Chișinău, Republica Moldova

***Kahal*-ul și organizarea comunității evreiești din Basarabia sec. al XIX-lea – începutul sec. XX: tradiția iudaică și legislația rusă privitoare la religii**
Dr. Victor DAMIAN, Institutul Patrimoniului Cultural

Internal migration of Ukrainians in Moldova in the late XX – early XXI centuries
Victor COJUHARI, Ph.D., Institute of Cultural Heritage

Milenco – dinastia de negustori și profesori din Chișinău
Dr. hab. Ivan DUMINICA, Institutul Patrimoniului Cultural

Activitatea organizațiilor basarabene de binefacere pentru refugiați în anii 1920–1921
Olga GARUSOVA, Institutul Patrimoniului Cultural

Debutul literaturii rome în spațiul cultural interbelic românesc. Rubrica „Din literatura țigănească" relevată în ziarul „Adevărul Literar și Artistic" (1933–1934
Dr. Ion DUMINICA, Institutul Patrimoniului Cultural

Evoluția instituției familiei ruse în RSS Moldovenească. Aspecte etnosociale
Irina IJBOLDINA, Institutul Patrimoniului Cultural

Opiniile etnopolitice ale lui Ion Dic-Dicescu (mai 1893 – aprilie 1938
Dr. Oleg GALUȘCENCO, Institutul Patrimoniului Cultural

Ideologii intergrupale și probleme socio-psihologice ale identității etnice
Dr. Irina CAUNENCO, Institutul Patrimoniului Cultural

Procesul de păstrare a culturii tradiționale prin sistemul de învățământ din RSS Moldovenească (anii '50 ai sec. XX)
Dr. Valentina URSU, Institutul Patrimoniului Cultural

Copiii în cadrul instituțiilor de educație timpurie din R(A)SSM în anii 1924–1961: aspecte politice, sociale și cotidiene
Dr. Adrian DOLGHI, Institutul Patrimoniului Cultural

SECȚIUNEA VII / SECTION VII
CONSERVARE, VALORIFICARE ȘI PROMOVARE A PATRIMONIULUI CULTURAL / CONSERVATION, VALORIZATION AND PROMOTION OF THE CULTURAL HERITAGE

Marți, 31 mai 2022 / Tuesday, May 31, 2022
10.00 – 13.00
Locul desfășurării: IPC, biroul 538
Accesați linkul / Access the link:

Moderatori/ Moderators:
dr. habil. Gherghina BODA, dr. Svetlana PROCOP

Promovarea patrimoniului cultural în perioada pandemiei – provocări și soluții
Dr. Elena ARDELEAN, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza", Iași, România

“Ethnographic Image” Project as a fundamental basis of modern ethnocultural protection practices in Ukraine
Hanna SKRYPNYK, Ph.D. hab., Academician, National Academy of Sciences of Ukraine, M. T. Rylskyi Institute of Art Studies, Folklore and Ethnology of the NAS of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Importanța culturii securității și siguranței persoanei în formarea și păstrarea identității
Dr. hab. Serghei SPRINCEAN, Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice

Culorile naționale românești în conștiința etnică și în spațiul cotidian al monahilor basarabeni din Muntele Athos în sec. al XIX-lea – începutul sec. XX
Alexandru MAGOLA, Institutul Patrimoniului Cultural

Patrimoniu muzeal – cercetarea colecției de ponevi a Secției de Etnografie a Muzeului Țării Crișurilor – Oradea
Dr. Sabina HORVATH, Muzeul Țării Crișurilor – Complex Muzeal, Oradea, România

Câteva reconsiderații cu privire la muzeele ororilor totalitare
Dr. habil. Dumitru-Cătălin ROGOJANU, Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva/ Universitatea de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie „George Emil Palade” din Târgu-Mureș, România

Mass media as a way to popularize the ethnic components of Ukrainian weddings
Kateryna BEKH, Ph.D., M. T. Rylskyi Institute of Art Studies, Folklore and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Problems of preserving the ethnocultural heritage of the villages of Middle Polissya in the modern globalized world
Mykola BEKH, Ph.D., M. T. Rylskyi Institute of Art Studies, Folklore and Ethnology of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Patrimoniul industrial și societatea contemporană
Dr. habil. Gherghina BODA, Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva, România

Inițierea procesului de valorificare a studiilor rome în Republica Moldova de către doctorul habilitat Ion Dron (anii ’90 ai sec. XX)
Dr. Svetlana PROCOP, Institutul Patrimoniului Cultural

The role of interior design in the ethnic themed restaurants of Chisinau
Nina IVANOVA, Ph.D., Institute of Cultural Heritage

Oral history at school as a way to preserve and promote the ethnocultural heritage of Ukrainians
Oksana DROHOBYTSKA, Ph.D., Vasyl STEFANYK, Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine

SECȚIUNEA VIII / SECTION VIII
TRADIȚII ȘI OBICEIURI: ISTORIE ȘI CONTEMPORANEITATE / TRADITIONS AND CUSTOMS: HISTORY AND CONTEMPORANEITY(II

Marți, 31 mai 2022, / Tuesday, May 31, 2022
10.00 – 13.00
Locul desfășurării: IPC, biroul 533
Accesați linkul / Access the link:

Moderatori/ Moderators:
dr. Diana NICOGLO, dr. Ecaterina COJUHARI

Simbolul lupului îndiscursul științific și percepția publică a găgăuzilor (pe baza publicațiilor științifice și mass-media)
Dr. Diana NICOGLO, Institutul Patrimoniului Cultural

A Symbolic Taste of the City: Eskişehir Met Halva from Legend to Game
Dr. Adem KO, Eskisehir Osmangazi University-Trkiye

Semiotica geamurilor, ușilor și pragurilor în obiceiurile și riturile găgăuzilor
Dr. Evdochia SOROCEANU, Institutul Patrimoniului Cultural

Blidarul – element de bază a mobilierului din bucătăria țărănească din Basarabia
Elena MADAN, Universitatea Tehnică a Moldovei

Baba Neagră – element de patrimoniu gastronomic și tradiții de preparare
Drd. Lucia ADASCALIȚA, dr. Viorica CAZAC, Universitatea Tehnică a Moldovei

Traces of the Pogrom in the ethno-cultural Identity of Chișinău
Irina ȘIHOVA, Ph.D., Institute of Cultural Heritage

Метафизика поступка как тема воспитания у кишиневских евреев: на материале мемуарно-аналитической новеллы уроженки Кишинева
Др. хаб. Жозефина КУШНИР, Институт культурного наследия

***"Циганешти князове"* and the issue of coming of Roma people to the lands of Ţara Moldovei and Ţara Românească**
Aleksey ROMANCHUK, Institute of Cultural Heritage

Социальный мир, отраженный в новеллистических сказках и анекдотах болгар Молдовы и Украины
Др. Надежда КАРА, Институт культурного наследия

Считалка в системе устного народного творчества гагаузов
Др. Виталий СЫРФ, Институт культурного наследия

Riturile calendaristice din ciclul de vara ale ucrainenilor din Republica Moldova: tipologia şi semantica
Dr. Ecaterina COJUHARI, Institutul Patrimoniului Cultural

Notă:

Comunicările prezentate de către cercetătorii Institutului Patrimoniului Cultural în secţiunile I–IV sunt elaborate în cadrul Programului de Stat: *20.80009.1606.12 – Dimensiunea identitară a artelor din Republica Moldova ca factor activ al dezvoltării durabile a societăţii în contextul dialogului intercultural european.*

Comunicările prezentate de către cercetătorii Institutului Patrimoniului Cultural în secţiunile V–VIII sunt elaborate în cadrul Programului de Stat: *20.80009.1606.02 – Evoluţia tradiţiilor şi procesele etnice în Republica Moldova: suport teoretic şi aplicativ în promovarea valorilor etnoculturale şi coeziunii sociale.*

REZUMATELE COMUNICĂRILOR / ABSTRACTS OF COMMUNICATIONS

DIMENSIUNI INTERCULTURALE ÎN ARTA NAȚIONALĂ / CULTURAL INTERFERENCES IN NATIONAL ART (ARTE AUDIOVIZUALE / AUDIOVISUAL ARTS I)

Chitara barocă în Spania: repere istorice

Drd. Mihail AGAFIȚA
Filarmonica Națională „Serghei Lunchevici”/
Universitatea de Stat din Moldova

Epoca barocului reprezintă un pas important în evoluția chitarei clasice moderne, legată de răspândirea instrumentului și creșterea numărului de interpreți – profesioniști și amatori. În centrul atenției autorului se este evoluția chitarei cu cinci coarde din Spania în perioada barocului. Aceasta capătă un caracter pluridimensional: se dezvoltă tehnici de interpretare, se îmbogățește repertoriul, apare o pleiadă de interpreți și compozitori talentați care promovează noile tendințe în practica chitaristică spaniolă. Autorul elucidează trei inovații majore ale timpului care au dus la schimbarea esențială a practicii chitaristice din perioada barocului. Prima se referă la înlocuirea stilului polifonic cu cel omofon-armonic determinată de procesele generale ale artei muzicale europene la confluența secolelor XVI-XVII. Cea de-a doua inovație reprezintă introducerea unui sistem de notație pentru chitară numit *Alfabeto* în cadrul căruia se foloseau litere ale alfabetului și simboluri pentru indicarea anumitor acorduri. Fiind un pas înainte în notația repertoriului pentru chitara cu cinci coarde (folosit pe lângă un alt sistem de notație numit *Tabulatura), Alfabeto* s-a răspândit pe larg în țările Europei. Al treilea moment important se referă la formarea școlii chitaristice spaniole. Tezele autorului sunt susținute prin intermediul analizei tratatelor semnate de J. C. Amat, G. Sans, L. R. de Ribayaz și S. de Murcia precum și a unor exemple din repertoriul timpului compuse de interpreții și compozitorii celebri. În concluzii sunt scoase la iveală cele mai importante trăsături ale stilului spaniol baroc în ceea ce privește genurile preferate, factura tipică chitaristică și procedeele interpretative.

Identitatea cultural-muzicală, mișcarea naționalistă și noile școli naționale componistice de la sfârșitul sec. al XIX-lea

Dr. Valeria BARBAS,
Institutul Patrimoniului Cultural

Analizând co-raportarea conceptelor muzică – identitate, muzica pare a fi unul dintre elementele-cheie ale identității, deoarece oferă o percepere a sinelui, dar și a colectivității.

Creația componistică muzicală care tindea să întruchipeze tradiția a servit ca o resursă culturală puternică pentru naționalism încă din secolul al XIX-lea. Astfel, în contextul mișcărilor naționale de la sfârșitul secolului al XIX-lea au apărut noile școli naționale. Vectorul componistic era îndreptat, pe de o parte, către ieșirea din criza curentului muzicii romantice, iar pe de altă parte – către consolidarea noilor școli naționale în statele din Europa de Est, unde cultura muzicală academică era la o etapă relativ tânără: Bulgaria, Serbia, Cehia, Slovacia, Ungaria, Polonia, România.

În aceste condiţii, afirmarea identității în culturile muzicale naţionale, în componistica profesionistă Est-Europeană și Centrală, a consolidat formarea școlilor componistice ce se bazau pe principiile explorării tradiţiilor artei populare, a unicității și individualității specifice local-regionale, în vederea afirmării muzicii naţionale și a creării muzicii culte. Sinteza resurselor folclorice și a curentului muzical european a fost realizată de Zoltán Kodály şi Béla Bartók (Ungaria), Leoš Janaček, Bohuslav, Jan Martinů, Alois Haba (Cehia), Karl Szymanowski (Polonia), George Enescu (România) ș.a.

Potențialul de dialog intercultural al filmului de non-ficțiune

Dr. Alexandru BOHANȚOV
Institutul Patrimoniului Cultural

În epoca globalizării, a noilor tehnologii de informare și comunicare, s-a produs o reconfigurare substanțială a spațiului public, dar și a consumului mediatic. S-au modificat și amplificat practicile de comunicare interculturală. A căpătat o proliferare fără precedent filmul documentar. Metamorfozele acestei lumi penetrate de tot felul de ecrane sunt descrise cu mult discernământ într-un volum de mare rezonanță – *Ecranul global (Cultură, mass-media și cinema în epoca hiper-modernă)* al cercetătorilor francezi Gilles Lipovetsky și Jean Serroy, autorii menționând că „odată cu începutul noului secol, a sunat și ceasul revanșei fraților Lumière".

În contextul respectiv, credem că potențialul de comunicare interculturală al filmului documentar este imens și el poate fi pus în valoare, începând cu formulele festivaliere și până la un proiect de anvergură planetară (este vorba de filmul documentar *Life in a Day/O zi din viață,* 2011, în care au fost implicați cinefilii din diverse țări și culturi ale lumii contemporane). Pelicula respectivă este alcătuită din imaginile surprinse de cineaști amatori din întreaga lume într-o singură zi, 24 iulie 2010. Finalmente, au fost înregistrate 4.500 de ore de material brut din 192 de ţări, „filmuleţe", care au fost preluate de către regizorul Kevin McDonald, laureat al premiului Oscar, realizând documentarul cu pricina, din conținutul căruia se desprinde un mesaj esențial: ce înseamnă să fii om în zilele noastre.

Întru celebrarea celor zece ani de la realizarea primului film (din 2010), producătorul Ridley Scott și regizorul Kevin McDonald s-au gândit la o continuare a acestui impresionant proiect, care să descrie o zi obișnuită din viața oamenilor de pe mapamond din 25 iulie 2020. În studiile de caz din cadrul comunicării vom analiza documentarul *Life in a Day 2020*, precum și pelicula *Acasă, la Marienfeld* (2014) a regizorului moldovean Mircea Surdu.

National Chamber Choir: history files

Fedora BURLAC, Ph.D. student,
Academy of Music, Theare and Fine Arts

The National Chamber Choir (artistic director and main conductor Ilona Stepan) takes an important place in the contemporary musical heritage of the Republic of Moldova. Despite a relatively short period of its existence (in 2022 the 20 years anniversary is celebrating), this is a highly qualified and a unique artistic group with an impressive list of achievements, collaborations, repertoire. The present article is dedicated to the history and evolution of the National Chamber Choir during the first stage of its development. This unique artistic group appeared in 2002 as the first private musical group in the Republic of Moldova thanks to the initiative and sponsorship of the Union Fenosa Cultural Foundation. Some important aspects of the National Chamber Choir's evolution are studied. Among them: crystallization of the individual style as a chamber choir; recognition on the international level related to the participation at the prestigious European choir competitions; the identification of the major stylistic directions of the choir's repertoire; the establishment of the genre palette of its repertoire: from choral miniature to large-scaled vocal-symphonic works like *passion, requiem, oratorio, cantata*. A wide range of artistic staffs have been involved: *a cappella*, with piano, organ, orchestra, soloists. The Choir repertoire tends to extend the limits of music of academic tradition, applying to the phenomenon of non-academic music culture: habanera, Carrols, spirituals, tango, jazz etc. Thanks to the National Chamber Choir history, a special inclination towards the Spanish repertoire, and, in a broader sense, the theme of *Hispanicity*, is identified, representing a unique feature of this choral group.

Repertoriul interpretei Nina Ermurachi în orchestra *Folclor*:

genuri, tendințe estetice și teme specifice

Dr. Vasile CHISELIȚĂ,
Institutul Patrimoniului Cultural

Un loc distinct printre artiștii de marcă ai orchestrei populare profesioniste „Folclor” îi aparține interpretei Nina Ermurachi (1949–2016). Cu peste 170 creații înregistrate în fondul audiovizual al IPNA Compania „Teleradio-Moldova”, repertoriul reputatei artiste înscrie o filă importantă în istoria culturii muzicale naționale. Ampla sa moștenire culturală, care acoperă atât perioada sovietică tardivă (anii 1970–1980), cât și cea post-sovietică (anii 1990–2000), a rămas însă puțin studiată, insuficient sistematizată și slab valorificată științific.

Dotată cu un talent muzical nativ de excepție, posesoare a unei voci formidabile de alto, intens marcată de un timbru catifelat, tandru și fascinant, artista și-a manifestat din plin valențele creative în opera recitirii, reactualizării și reclădirii registrului liric al cântecului popular în versiunea sa neo-tradițională, valorificând și sintetizând, pe de o parte, resursele expresive emblematice ale tradiției orale, iar pe de alta, inovațiile intonaționale și stilistice ale orchestrei populare instituționalizate, dar și potențialul creației literare de autor, în contextul social și politic hegemonic din epocă. Printre dominantele palmaresului de creație al interpretei Nina Ermurachi se evidențiază diversele specii ale cântecul liric (de dragoste, de dor, de nostalgie, umoristic, de joc etc.) și, în particular, doina și romanța populară. Amprenta contextului social-politic din epoca totalitară se reflectă însă în conținutul cântecelor populare sovietice, dedicate serbărilor oficiale, ideologiei comuniste, evenimentelor politice, eroismului de muncă și de luptă, lucrări ce formează un set distinct de creații de autor, grupate sub sceptrul așa-numitului „cântec de viață nouă”, valorificând „metoda realismului socialist”.

Autorul își argumentează discursul în baza datelor și documentelor de arhivă, interviurilor cu artiștii, materialelor de presă, înregistrărilor audio și video, literaturii de specialitate.

Elementul autohton în cântarea de strană bizantină din

arealul românesc în sec. XVI–XVII

Dr. Violina GALAICU,
Institutul Patrimoniului Cultural

O primă şi preţioasă contribuţie românească la patrimoniul muzical bizantin din perioada desemnată se conţine în codicele provenind de la Putna medievală (majoritatea datează din secolul al XVI-lea), păstrate, la această oră, în Biblioteca mănăstirii, dar şi la Iaşi, Bucureşti, mănăstirea Dragomirna, insula Lesbos, Leipzig, Sofia, Moscova.

Psalţii putneni, în frunte cu Evstatie Protopsaltul, au elaborat, prin efort conjugat, un stil melodic aparte, recognoscibil în peisajul artei sonore bizantine est-europene. Cântările scrise sau transcrise la Putna (cu texte în greacă şi slavonă) se remarcă prin luxurianță melismatică (implicând dificultăți interpretative), varietatea structurilor ritmice, elanul improvizatoric în proliferarea melodică şi, ca element compensatoriu, rigoarea arhitectonică. O serie de însemne, precum pasul mic al mişcării melodice, frecvenţa utilizării unor combinaţii diastematice, evitarea salturilor prea mari, fac plauzibilă ipoteza potrivit căreia materia fonică a cântărilor la care ne referim s-a impregnat întrucâtva de muzicalitatea limbii materne a scribilor, limba română.

O altă dimensiune insolită, depistată în unul dintre *Antologhioanele* atribuite lui Evstatie (M 350), este scrierea cifrată (criptografia), folosită pentru adnotări şi marginalii. Protopsaltul Putnei medievale excelează şi ca mânuitor al unor scrieri secrete preexistente, şi ca inventator al unor cifruri noi.

Chiar dacă nu aduce în ecuaţie fenomene de anvergura Şcolii muzicale de la Putna, secolul al XVII-lea face cotitura decisivă către românirea cântării religioase de tradiţie bizantină. Printre circumstanţele catalizatoare ale procesului se numără: apariţia mai multor centre de instruire în care muzica psaltică este inclusă în programa de studiu, împământenirea tiparului în ţările române, curentul reformator venit din Apus prin Ardeal, actul unirii cu Roma a unei părţi a românimii transilvănene. Fermentarea socio-culturală şi identitară din secolul al XVII-lea a pregătit resurecţia spirituală din epoca brâncovenească şi lansarea primei culegeri de cântări sacre cu text românesc – Psaltichia rumânească de Filotei sin Agăi Jipei.

Proza și teatrul.
O viziune scenică a regizorului Alexandru Cozub

Dr. Ana GHILAȘ,
Institutul Patrimoniului Cultural

Interferența artelor și, respectiv, metodele inter- și transdiciplinară constituie perspectivele de abordare a spectacolului „Frunze de dor”, după romanul omonim al lui Ion Druță, adaptarea scenică și regia aparținând lui Alexandru Cozub, conducător artistic și prim-regizor al Teatrului Național „Mihai Eminescu” din Chișinău. Obiectul de cercetare este relația dintre proză și teatru, formele teatralității în textul literar narativ și modalitățile artistice de realizare scenică a lor în spectacol. În acest context, sunt evidențiate specificul viziunii artistice a prozatorului I. Druță, stilul lui și modul de receptare și de creare a scenariului de către regizorul A. Cozub, precum și realizarea artistică a spectacolului.

Apelând la metoda istorică de investigare, evidențiem rolul contextualității în abordarea termenilor „teatralizarea prozei”, „epicizarea teatrului”, „dramatizarea discursului narativ”, iar activitatea regizorului, în acest sens, se explică prin modul său de receptare a textului narativ și prin relația/colaborarea cu scriitorul-autor, primul actant fiind în ipostaza de regizor –interpret sau de regizor-scriptor.

În spectacolul „Frunze de dor” regizorul A. Cozub (premiera a avut loc la 16 – 17 aprilie 2022) a păstrat consecutivitatea dezvoltării acțiunii, scenele principale din romanul liric druțian, creând un discurs teatral în care se manifestă plenar tranziția de la epic la dramatic a personajelor scenice, auctorialitatea și oralitatea fiind, în mare parte, transmise corului sau unor personaje (Rusanda, Trofimaș ș.a.), demonstrând astfel că vocea autorului din opera epică capătă o anumită intensitate dramatică în acțiunea scenică, fapt relevat și de reacția emoțională a spectatorilor.

Aspecte de viață muzicală în cultura basarabeană, văzută de străini. Relatări documentare din secolul al XIX-lea

Dr. hab. Victor GHILAȘ,
Institutul Patrimoniului Cultural

Subiectul abordat expune unele considerații privind cultura muzicală din Basarabia secolului al XIX-lea, consemnate în documente literate, care provin din exterior. Grila analitică se bazează pe informațiile relatate de observatorii străini – militari, ambasadori, istorici, biografi, memorialiști ș.a. În extrasele din sursele studiate evidențiem fluența manifestărilor muzicale în perioada temporală de care ne ocupăm, dominantele și purtătorii, unele fațete ale acestora, care, pe măsura înaintării către veacul următor, se vor modifica ca formă și conținut, prefigurând un traseu evolutiv, care va crea premise pentru afirmarea profesionalismului în arta sonoră basarabeană. Aducem, de asemenea, în discuție intensificarea dialogului artistic cu spațiul cultural european, confluențele și influențele benefice ale acestuia. Este adevărat însă că, în descrierile lor, cei care vizitează cu diferite ocazii Basarabia fixează, în special, date despre prezența muzicii în centrul administrativ al provinciei și diversitatea ei. Totuși, aceste însemnări nu sunt suficiente pentru a reda complexitatea vieții muzicale în întreg spațiul din stânga Prutului.

Demersul interpretativ îmbină elemente de noutate, aducând în atenție dimensiunea valorică și istorică a muzicii naționale și, în același timp, face unele completări privind trecutul artistic din țara noastră, cu intenția de a pune în circuitul științific documente puțin sau deloc cunoscute cititorului. În acest sens, considerațiile finale se referă la rădăcinile artei sonore din Basarabia și continuitatea ei în spațiul de referință. Concluziile propuse pot servi, eventual, ca suport pentru viitoare aprofundări ale subiectului studiat.

Dimensiunea valorică a şcolarizării prin intermediul

instrumentului muzical piano-forte în Basarabia interbelică

Drd. Vasile GRECU,
Institutul Patrimoniului Cultural/ Universitatea de Stat din Moldova

Premisele pentru fondarea instituțiilor muzicale locale sunt create la începutul secolului XIX-lea, acesta fiind simbol de renaştere naţională şi culturală cu deschidere spre Occident. Concomitent se fondează noi instituții de învățământ cu profil muzical-artistic, care sporesc simțitor interesul pentru studierea pianului. Totodată, viaţa muzicală din Basarabia se intensifică datorită activităţii artistice a unor muzicieni-profesionişti cu studii la conservatoarele din Rusia şi Europa occidentală, creându-se standarde de educație muzicală și de măiestrie interpretativă, cu impact semnificativ asupra pregătirii profesionale a pianiştilor.

La confluenţa secolelor XIX–XX, când arta sonoră, inclusiv cea de pian, își caută drumul spre afirmare, dintre profesorii notorii din ţinuturile basarabene erau foarte apreciaţi pianiştii Antonina Stadniţki, de asemenea succesorul lui Leopold Godowsky în cadrul Şcolii măiestriei artei pianistice pe lângă Academia de Muzică din Viena, Iuliu Guz, dar şi numeroşi artişti, care au atins culmi profesioniste importante.

În anul 1891, la Chişinău, M. Voloşinovskaia, care studiase la Viena, a deschis o şcoală particulară. Iar mai târziu – o şcoală de muzică, accesibilă pentru toate păturile populaţiei, a fost deschisă în anul 1898 la inițiativa lui Vasile Gutor, născut la Chişinău, absolvent al Conservatorului din Sankt-Petersburg.

Primele şcoli de muzică apărute în stânga Prutului, s-au afirmat nu doar prin arta componistică, ci şi prin cea interpretativă şi pedagogică, alături de renumitele şcoli pianistice, vieneză, a lui C. Czerny, şi cea londoneză a lui M. Clementi, dar și de școlile din Franţa (Paris) și Germania (Berlin şi Leipzig), care, deveniseră centre importante ale înnoirii muzicii pianistice şi, totodată, puncte de atracţie pentru numeroşii pianişti-peregrini, care ce veneau să-și facă stagiile în instituțiile respective, unde ulterior au mers și absolvenți din Basarabia.

Creația vocală de cameră a compozitorului Vlad Burlea –

preliminarii la o cercetare științifică

Drd. Elena MARDARI, dr. Svetlana BADRAJAN,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

Vlad Burlea este un nume de referință în cultura muzicală autohtonă, manifestându-se prodigios în domeniul componisticii și semnând lucrări de mare valoare artistică. Palmaresul compozitorului include o varietate de opusuri ce reprezintă practic toate genurile muzicale precum cele vocale și instrumentale de cameră, pentru cor *a capela*, lucrări pentru voce și ansamblu instrumental, pentru duet vocal și ansamblu instrumental, muzică simfonică și vocal – simfonică, pentru teatru și film, muzică electro - acustică. Un loc semnificativ în creația lui Vlad Burlea îl ocupă genurile muzicii vocale. Subliniem varietatea fenomenului muzical-vocal în creația lui, materializat în diferite lucrări, precum vocale pentru una sau două voci cu instrument/grup instrumental/orchestră; coruri *a capela* sau asociate creativ cu un grup instrumental; lucrări vocal-simfonice.

Astfel, genul de romanță este abordat sub diferite aspecte. În acest sens evidențiem două direcții stilistice: romanța în stil popular și romanța academică (literată). În ambele cazuri observăm profunzimea tratării genului, atribuirea unui rol egal în dezvăluirea ideii muzical-tematice tuturor subiecților implicați: textul poetic, partida vocală, partida instrumentală, fie orchestra de muzică populară, pian sau orchestra de cameră/ simfonică. Un segment important în creația lui Vlad Burlea sunt creațiile corale, atât *a capela*, cât și cele însoțite de ansamblu instrumental. Tematica lucrărilor vocale este diversă, de la cea laică, în care utilizează elemente ale simbolismului, ale folclorului muzical la subiecte religioase, ce completează prin valoarea sa șirul de lucrări de acest gen din componistica națională. Creația vocală camerală a lui Vlad Burlea fiind complexă sub aspect ideatic, limbaj componistic, gen muzical, formă, este un fenomen integru, inedit, totodată poate fi considerată și un laborator de experimentare, o rampă pentru lucrările lui ample, atât simfonice, cât și vocal-simfonice.

„Astro-remisiunile” pre- și post-dramaturgice în creația Angelinei Roșca

Dr. Dorina KHALIL-BUTUCIOC,
Asociația Internațională a Criticilor de Teatru (IATC/AICT), Germania

Una din vocile feminine ale dramaturgiei basarabene contemporane, Angelina Roșca se aliniază autorilor, care scriu o dramaturgie modernistă plus teatru al revelațiilor postmoderniste și postdramatice. Piesele scriitoarei, ce implică strategii ludice, ironie, parodie, intertextualitate, de- și re-mitizare, rezon(u)anțe ale „teatrului în teatru” etc., evoluează de la experimente literare până la valori legitimate, construite pe baza unor interesante și originale „inginerii textuale”.

Or, fundamentul ascensiunii creaţiei dramaturgice a Angelinei Roșca îl constituie paradigma modernistă ca în piesa într-un act *Când plutește luna* și în dramele *Farmecul pădurii*, *Mai dulce sângele ca mierea*, *De ce numi dai replica „Posibil, Mylord”?*. Operele dramatice *Păcăleala* (montată coupé cu piesa lui Jean Anouilh *Orchestra* la teatrul „A. P. Cehov” din Chișinău), *Off Side*, *Visul*, *Mama lor de urmași* cimentează o treaptă realist-absurdistă. Firul naraţiunii textelor Angelinei Roșca este adânc ancorat în realitatea din jur, precum în dramele *Mărul discordiei* și *La o halbă de bere*, în trilogia *Monștrii*, în piesa colectivă *Porcii* sau în lucrarea fantastico-realistă *Astro-remisiune*, montată la „Angelina Roșca Teatru” (ART), înființat de autoare în 2019 la Chișinău. Tendinţele postmoderniste ale dramaturgiei sale se cristalizează în piesa *Tăcerea iezilor* – o variantă dramatizată şi actualizată a basmului *Capra cu trei iezi* de Ion Creangă, montată de Mihai Fusu la Teatrul „Luceafărul”, în ciclul de Parodii teatrale, difuzate la radio Brăila, în *Magul din Leopoldskrone şi invitații săi*, în textul *Groparul* etc**.**

Piesele, dramatizările și traducerile Angelinei Roșca, montate și jucate în Estonia, Armenia, Georgia, Republica Moldova, România, Rusia, au fost premiate la concursuri și festivaluri de teatru naționale și internaționale. Prin tematica discursurilor sale dramatice autoarea ne demonstrează că este impregnată profund de amprentele mediului cultural și social în care trăiește, iar prin structuri, limbaje și tehnici ne convinge că se/ne lasă influențată de estetica provocativă din dinamica teatrului contemporan.

Valențe eseistice în creația cineastului Vlad Druc

Dr. Dumitru OLĂRESCU,
Institutul Patrimoniului Cultural

Un demers analitic asupra mai multor variante de definiții ale eseului ne-a facilitat identificarea particularităților sale esențiale. În primul rând, compoziția eseului este opusă studiului de tip academic. Iar abordarea diverselor probleme și aspecte, ce țin de filosofie, artă, literatură, morală etc., se efectuează într-un mod liber, flexibil. Autorii de eseuri interpretează subiectele într-o formă individuală originală, bazându-se mai mult pe erudiție, imaginație și asocieri. Grație libertății tematice și a modalităților de expresie, eseul evoluează între cele două forme de cunoaștere: științifică și artistică.

Toate aceste particularități sunt comune și eseului cinematografic, afirmându-se odată cu apariția filmului de autor.

Constituția filmului-eseu presupune și o atitudine deosebită față de modalitățile de expresie cinematografică, precum și de elementele sale formale.

În cinematografia autohtonă pot fi identificate tendințe eseistice în filmele regizorilor: Vlad Ioviță, Gheorghe Vodă, Anatol Codru, Iacob Burghiu ș.a. Dar totalmente în domeniul acestei specii de filme de nonficțiune s-a afirmat cineastul Vlad Druc. Majoritatea filmelor sale conțin unele din particularitățile esențiale ale eseului, iar o bună parte din ele, integrând totalmente aceste calități, pot fi numite filme-eseu în sensul noțional: *Ion Creangă, Ploi de dor, Firul viu, Goblen, Meșterul anonim, Moara, Cheamă-i, Doamne, înapoi, Ștefan cel Mare, Obsesie, Vai, sărmana turturică* ș.a.

Vom elucida cele mai importante particularități estetico-artistice ale filmului-eseu în viziunea cineastului Vlad Druc, perspectivele acestei specii de film de nonficțiune în contextul artei cinematografice contemporane.

Elegia cinematografică: valorificarea constelației de paradigme ancestale ale neamului

Dr.hab. Ana-Maria PLĂMĂDEALĂ,
Institutul Patrimoniului Cultural

Actualul demers filmologic scoate în evidența una dintre cele mai relevante configurații genuistice inedite ale filmului autohton - elegia cinematografică. Ad ovo se semnalează fenomenul validității acestei structuri în ambele ipostaze: celei genuistice și celei de categorie estetică. Se remarcă faptul că, deși elegia este impulsionată de „renașterea etnică", care a cuprins tot spațiul ex-sovietic în anii '60, numai în filmul moldovenesc s-a manifestat lărgirea ariei cronologice, ce a condus la îmbrățișarea, spre deosebire de alte cinematografii naționale, trecutului istoric cu actualitatea imediată.

Autorul întreprinde un excurs preventiv în contextul artelor adiacente ale perioadei, descoperind prezența spiritului elegic în creația Ion Druță, Vasile Vasilache, Grigore Vieru, Mihail Grecu în calitate de metastarea ancestrală a eroului nostalgic.

Ceea ce ține de contribuția celei de a șaptea artă la valorificarea arhetipurilor culturale, autorul, luând în vizor mostrele reprezentative „Spovedaniile lui Cristian Luca" și „Ultima lună de toamna", ce demonstrează prin operarea cu exegeza multidimensională, consonanța ambelor ipostaze ale discursului la intersecția contemplativității globale cu frenezia confesională a trăirilor spiritului și a sufletului.

În concluzie se adeveresc virtuțile protagoniștilor filmelor, care prin înțelepciunea și generozitatea umană răstoarnă sensurile ecuației „vechi-nou" în favoarea primii entități.

Se subliniază aportul elegiei la îmbogățirea limbajului cinematografic prin dezmărginirea timpului și spațiului celei de a șaptea arte, dar și crearea unei atmosfere de o tensiune emotivă nemaiîntâlnită prin sensibilizarea spectatorului de alegoriile naturii și a muzicii de evidentă filiație cathartică.

The Development of the Opera Libretto through the Prism of the History of the Opera Genre

Natalia ROJCOVSCAIA-TUMAHA, PHD student
Institute of Cultural Heritage / Moldova State University

Musical theater has a long history and deep extensive origins. In the medieval folk and cult ("sacred") performances that anticipated it, as well as in ancient tragedy, the role of music was always great.

As a special kind of dramatic art, opera developed towards the end of the 16th century in Italy, the classical country of the Renaissance. By 1580, a society was formed in Florence that called itself *Camerata* (a diminutive of the Italian word camera – room, in this context it means – circle, salon). It was a commonwealth of artists, humanists, lovers of music and literature. As a result of creative searches, the members of the Florentine community created the first musical and dramatic work. The year 1594, when the premiere of this work entitled "Daphne", written by the composer-singer Jakob Peri, was historically marked by the beginning of the existence of the Opera.

But the fully formed concept of *opera* appeared later, in 1639, in Venice, as *opera in musica* (musical work), or, in short, *opera* (in Latin, it means action, work, creation).

Thus, the art of song was combined with dramatic narration, which, under the conditions of an opera performance, since then, have constantly been in rivalry with each other, although, it would seem, they were called to serve the same goal. In this historically continuous "dispute" between music and the word, the tendency to win invariably remained on the side of music, which every time led the opera to stage absurdities, to faster aging, to the inevitability of new reforms.

For almost five centuries of its existence, the opera genre has undergone a colossal historical, stylistic and conceptual evolution and, of course, it is impossible to unify such contradictory data about the opera libretto or give any general recipes suitable for all its varieties. Because, in fact, there is no one true operatic form. How many different opera plots have been invented in the world, correspondingly, the same number of opera librettos exist.

Dimensiunea interculturală în dansul folcloric

Svetlana TALPĂ,
Institutul Patrimoniului Cultural

Odată cu globalizarea actuală, în care mișcările noastre și interconectarea permanentă estompează conceptul tradițional de cultură națională, sunt necesare politici de educație interculturală, care să ofere indivizilor posibilitatea de a gândi critic asupra diversității culturale, în care sunt cufundați. Curriculumul oficial sau extracurricular este unul dintre spațiile, în care poate fi abordată această tranziție, în special în ceea ce privește educația coregrafică, care este frecvent folosită pentru a transmite ideologii naționaliste și a legitima ordinea politică dominantă. Scopul acestei cercetări a fost acela de a studia tratamentul cultural acordat dansului folcloric în programa de învățământ și în cea extracurricular. Rezultatele indică faptul că abordarea interculturală a dansului folcloric joacă un rol secundar, abordării formaliste acordându-i-se rolul principal. În acest context, propunem o abordare, care recunoaște diversitatea interculturală a interpreților de dans folcloric, extinzându-și cunoștințele din punct de vedere critic și acordând un tratament egal diferitelor manifestări coregrafice prezente în țară.

Vom elucida cele mai importante aspecte ale dansului folcloric și importanța acestuia în cadrul educației interculturale. Dansul este o disciplină educațională, ce a apărut încă de pe vremea primilor filozofi și, prin activitățile sale, a luat rolul principal în procesul educațional. Nu există granițe pentru dans, nici etnoculturalism, dar este un beneficiu uman general, care leagă toate națiunile lumii. În acest context, școala și familia ar trebui să permită tinerilor să înțeleagă, să realizeze și să folosească toate beneficiile comune ale civilizației, care deschid largi orizonturi pentru conștientizarea și realizarea interculturii și multiculturii.

Moldovan popular music under the influence of national folklore: diachronic and synchronic aspects

Victoria TCACENCO, Ph.D.,
Academy of Music, Theatre and Fine Arts

The aim of the article is to reveal one of the strongest trends in popular music of the Republic of Moldova which embraces pop-music, rock-music, jazz, rap and other phenomena. The author made an attempt to analyze the important aspect of Moldovan popular music – the influence of folklore upon popular music, examined both diachronically and synchronically. The chronological period covered represents the last 50 years starting with the end of the 1970s and finishing with the beginning of the 2020s. Several art groups were selected as material for analyses: the famous VIA (vocal-instrumental ensemble) of the Soviet epoch named "Orizont" (the video recording of songs and instrumental compositions "La morișca" and "Молдавские напевы" made in 1977 are analyzed), the popular Moldovan rock group named "Zdob-și-Zdub" whose song and video clip "Hăitura" created in 1999 assimilated different genre and style peculiarities of Moldovan folk culture. The third representative of the national popular music is the ethno-jazz group "Țrigon" (one of the compositions created in 2021 named "Brâu" is selected). Based on the analyzes of the above mentioned musical examples, the following conclusions are formulated: the folklore idioms, genre and style features, ornamentation, and other elements penetrate all the levels of analyzed music compositions; besides this influence covers some elements of a syncretic-synthetic artistic product (e.g. verbal text, video images etc.); the studied examples demonstrate that Moldovan popular music reveals an exceptional adherence to the principles of "glocalization": the musical genres and forms of foreign (Western) origin are assimilated maintaining the national identity and unique character based on the music psychology of Moldovan people.

Pădurea ca spațiu al provocărilor

Dr. Violeta TIPA,
Institutul Patrimoniului Cultural

Imaginea pădurii sau a codrilor este profund implantată în viața spirituală, devenită de secole un simbol matern al poporului nostru. În majoritatea basmelor populare personajele principale, în drumul său de devenire, rătăcesc printr-o pădure deasă și întunecoasă sau chiar pădurea este punctul de destinație, unde va avea loc deznodământul dramatic, o întâlnire imprevizibilă sau o idilă de dragoste.

Lucrările cercetătorului-folclorist Vladimir Propp asupra structurii poveștilor populare indică direct la pădure ca un spațiu inevitabil pentru desfășurarea acțiunii. Acest spațiu al transformărilor îl regăsim și în unele povești / basme culte, inclusiv în cele ale clasicului Ion Creangă. Vom elucida acest spațiu, reprezentat în diverse interpretări prin limbajul cinematografic. Interesul nostru se extinde asupra filmelor, ce reprezintă interpretarea poveștilor crengiene. Pădurea este spațiul, unde e plasată acțiunea filmelor *Mama* (1976, regie Elisabeta Bostan) – o viziune a poveștii „Capra cu trei iezi"; *Maria-Mirabela* (1981, regie Ion Popescu-Gopo) după povestea „Fata babei și fata moșneagului", iar în altele, precum *Dănilă Prepeleac* (1996, regie Tudor Tătaru), pentru o parte a acțiunii. Prin pădure trec și personajele din filmele *Povestea dragostei* (1977, regie Ion Popescu-Gopo) după „Povestea porcului" sau *De-aș fi Harap Alb* (1965, regie Ion Popescu-Gopo) etc., unde la fel, în pădure se întâmplă acțiuni/ evenimente semnificative pentru continuarea evoluției, dar și o modificare spirituală a personajului.

Pădurea din filmele, create în baza operei lui Ion Creangă, precum și din poveștile populare, abitată de cele mai diverse creaturi atât pozitive (Zâna pădurii, Moș Timp – în *Maria, Mirabela*), cât și negative (muma pădurii, Spânul – *De-ași fi Harap Alb*, dracii – *Dănilă Prepeleac* etc.), se aseamănă cu un labirint – spațiu plin de mister, de dragoste, dar și de drame.

Creative relations between ukrainian and moldovan composers: aspects of dialogue

Iryna SIKORSKA, Ph.D.,
Institute of Art History, Folklore and Ethnology named after
M. F. Rylski of the National Academy of Sciences of Ukraine

One of the components of the rich and long-lasting Moldovan-Ukrainian musical relationship is composer creativity, aimed at enriching both our cultures. It should be emphasized that the creative relations of figures of both cultures at all times were exclusively friendly and based on partnership. Of course, the creative dialogue of artists – both direct and indirect – began long before its formalizing in 1937 by launching the branch of the Union of Moldovan Composers within the Odessa organization of the Union of Composers of Ukraine.

In the last century, the relations were concentrated mainly on the educational and pedagogical sphere and connected with the names of S. Vorobkevych, H. Muzychenko (Muzychescu), and M. Kazanli.

One of the aspects of mediated creative dialogue is the appeal to Ukrainian composers concerning the Moldovan theme. In the XIX century, it was manifested in *The Memoirs of the land of Moldova*, op. 85, J. Rukgaber, *48 folk Romanian songs* by K. Mikuli. The same aspect is deepened by an appeal to national poetry, for instance, in the romances by S. Vorobkevych, E. Mandychevsky, based on the poems of V. Alecsandri, O. Vlahutse, M. Eminescu, G. Cosbuc, etc.

One of the most frequent aspects of creative connection is the study of Moldovan folklore by Ukrainian composers, such as L. Gurov, M. Vilinsky, M. Zavalishina, H. Kompaniets, S. Orfeev, L. Revutsky, V. Smekalin, Yu. Fomenko and others. Therefore, the next step of the folklorist style is the creation of multi-genre compositions, based on folklore themes; we would like to mention M. Vilinsky's *3 Suites* for the symphony orchestra, cantata *Moldova*, as well as the symphonic picture *In Moldova* by V. Gomolyaka, *The Fantasy* by H. Dranenko, *The Rhapsody on Moldavian Themes* by V. Zolotarev, *The Moldavian Sketch* by O. Kamenetsky, *The Six Moldavian Melodies* for violin and orchestra by M. Kopytman, *The Poem on the Themes of Moldavian Folk Songs* by H. Lapshynsky, *The Dance on the Moldavian*

Theme by S. Lyudkevych, etc. Along with symphonic genres, chamber and instrumental ones were developed by V. Grudin, O. Dashevsky, L. Kolodub, V. Syrokhvatov, etc. The compositions of D. Kitsenko belong to both, the Ukrainian and Moldavian cultures.

Organizational work was associated with the formation and development of musical institutions lead by L. Gurov, M. Zavalishina, and others.

The presentational aspect was intensified in the second half of the XX century by the participation of composers of both nations in cultural and artistic events such as Days of Culture, plenums, congresses, festivals, etc.

Even a cursory analysis shows that the most intense creative ties between our composers were developed in the 1930s and 1950s. However, this topic is far from fully being researched and remains relevant nowadays.

Tamar TSAGARELI, Ph.D.,
Art Sciences, Media and Management Faculty, Shota Rustaveli
Theatre and Film, Georgia State University, Tbilisi, Georgia

From the last decades of the XX century to the present, the overall processes of integration have a total character in all spheres of human activity. In general, the cosmic quickness of development of technologies and especially information technologies have long removed the borders between different countries and civilizations. This triumphal move of globalization on our planet is a quite difficult process full of resistances. Its ongoing process is far ahead of comprehensive deliberation and assessing of possible positive and negative consequences raised by this occurrence.

Despite the fact that historically globalization is a fully natural process, which certainly has not started only in the last decades of the XX century; some people consider the renaissance epoch as its beginning. There are people who think that this process originates from ancient times alongside with the development of mankind's traditional cultures. However, subsequently in later history, it goes beyond the traditional boundaries of culture and often plays a destructive role towards it. During the discussions around globalization, there often appear catastrophic and apocalyptic visions. On the one side are those who consider globalization as historically inevitable and a progressive comprehensive occasion, while others emphasize the dangerous nature of this occasion for distinctiveness and development of different cultures and civilizations.

The essence of globalization supposedly means rapprochement and mutual enrichment of different ethnic groups, communities, governments and different civilizations, their harmonious co-existence in the common calm world, which evidently is only welcomed. The problem is that the ideal theoretical model of globalization so far quite differs from its ongoing version in reality. The reality shows us that instead of different mutual enrichment of cultures with diversity, it is developing and settling total unification, which might provoke destruction and leveling of different national cultural values. Despite the fact that under the idea of globalization, the dialogue between different cultures is considered, in reality at the current phase (at least for now) we have received only a monologue.

Predicting the Collapse of the Soviet Union in the Georgian Cinema of the 80s

Tamta TURMANIDZE,
Shota Rustaveli Theater and Film Georgia State University,
Tbilisi, Georgia

When talking about Georgian cinema of the 80s, the historical context acquires special significance, which largely determined the character and theme of the Georgian films of that time.

The 80s are the last decade of the existence of the Soviet Union, during which the developed processes slowly and purposefully led the country to collapse. The long-accumulated economic problems and processes of national self-determination that had developed in almost every republic no longer allowed for the inevitable end to be postponed.

Of course, Georgian cinema could not stay behind these events, it can be said that the films made by Georgian directors in the first half of the 80s, in a way "predicted" the processes that later developed in the Soviet Union or in Georgia.

Tengiz Abuladze's film "Repentance" became a kind of flagship of the "Perestroika" era. This film was the first to bring to light the previously taboo themes about terror and repression in the Soviet Union, but even in the Georgian cinema, before "Repentance", there were films that analyzed the historical past and to some extent predicted the future.

In 1981, director Irakli Kvirikadze took a very interesting picture of "Ihe Swimmer". This film, which is a mixture of irony, farce and tragedy, tells the story of three generations of one family in three different eras, and against the background of their adventure, specific time trends and problems are read.

Kvirikadze's film had a rather difficult fate, the State Film Committee was dissatisfied with the content of the film and issued a decision to deprive Irakli Kvirikadze of the title of director, and to destroy the film itself.

In 1984, two films were released - a prophecy of Giorgi Shengelaia "The Journey of a Young Composer" and Eldar Shengelaia "Blue Mountains, or an Unbelievable Story". In the first the pre-storm calmness and the painful anticipation of change are felt, while in the second the system itself is metaphorically destroyed.

of the Republic of Moldova

Marian ȚUȚUI, Ph.D.,
G. Oprescu Institute of Art History, Bucharest, Romania

The International Federation of Film Archives (FIAF) recently received the film archives of Armenia and Azerbaijan as members. It seems that there is also a National Film Archive of Moldova about which no one knows for sure and nothing is known abroad. Having an experience for 20 years as curator of the National Film Archive of Romania, I intend to present you some useful ideas so that this film archive of the Republic of Moldova can function and contribute to the safeguarding of the Moldovan cinematographic patrimony. In order for this institution to really exist and function, the help of FIAF and even similar institutions in countries that declared independence after 1990, such as Slovenia, Croatia, Bosnia-Herzegovina, Northern Macedonia, Montenegro and Slovakia, should be sought in the efforts to recover the negatives of Moldovan films kept in Kyiv and Moscow. In this regard, real support must be obtained from the government and the Ministry of Culture. Also, a special law on film archive must be drafted in order for the institution to have its own budget, capable of bearing the costs of air-conditioned storage, its own laboratory for cleaning, anti-mold treatment and multiplication of films, spaces for the preservation of paper materials such as scripts, censorship documents, etc., a library and a staff of filmologists and technicians.

Repere interpretative ale romanței *Pe lângă plopii fără soț...* –

versiune proprie

Drd. Diana VĂLUȚĂ-CIOINAC,
Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

Romanța *Pe lângă plopii fără soț...* a fost scrisă în a doua jumătate a secolului al XIX-lea de compozitorul Guilelm Șorban pe versurile lui Mihai Eminescu. În timp această romanță devine o lucrare ce se bucură de popularitate, inclusiv în mediul de circulație folclorică, fiind transmisă pe cale orală și interpretată ca un cântec liric. În prezent romanța *Pe lângă plopii fără soț...* este inclusă în repertoriul cântăreților de diferită formație: de la interpretul de muzică academică la cel de estradă și jazz. Interes pentru noi prezintă versiunea mondenă, urbană a creației, așa cum a fost gândită de autor. Vom face o analiză a unei variante interpretative, care este mai des întâlnită atât printre cântăreții consacrați, cât și printre cei amatori, un model ce reflectă anume fundamentul folcloric urban al romanței. Se știe că textul poetic original conține 11 strofe. Cântăreții, însă, selectează pentru execuție anumite strofe pe care le consideră reprezentative pentru redarea mai concisă a conținutului ideatic și cu un impact emoțional mai puternic. Faptul în sine este un argument în plus pentru circulația folclorică a acestei romanțe.

Textul poetic al modelului analizat include strofele 1, 2, 3, 4, 8, 11, îmbinate câte două: prima are funcția strofei în întregul sintetic poetico-muzical, a două – a refrenului. Acompaniamentul instrumental este asigurat de un mic ansamblu: vioară, pian, acordeon și nai. Remarcăm faptul, că pentru romanța mondenă este caracteristic anume un acompaniament instrumental de componență modestă de tip taraf, la care se adaugă pianul și/sau acordeonul, în funcție de contextul și mediul social în care se interpretează. Subliniem că specificul acompaniamentului instrumental este unul dintre elemente distinctive ale romanței urbane mondene. Acesta nu se implică major în partida vocală, dar o susține melodico-armonic. Articolul va conține o analiză a dramaturgiei muzicale cu punctarea unor aspecte interpretative sugerate de experiența personală a autoarei.

Neurocinematics and Beyond:

Imagery of Contemporary Screen Culture

Iryna ZUBAVINA, Ph.D.,
National Academy of Arts of Ukraine, Kyiv, Ukraine

The paper focuses on the features of emotional perception of screen-displayed videos and images, when the neural response of the viewer is included into the subject field of neuroaesthetics – an interdisciplinary sphere of knowledge at the intersection of art studies, philosophy, psychology of perception, and neuroscience.

The study describes innovative methods of neuroscientific research for studying the reception of a "screen product". One of such methods is determining the algorithm of evoking certain impressions in the mind of the viewer – "consumer" of the screen culture. Further ways of development of dialectical ties between neuroscience and screen studies are formulated as a research hypothesis. The practical significance of the study is determining the parameters of regulatory/manipulative influence of the audiovisual stimuli on the viewer's behavior in the contemporary situation when objective and subjective realities are gradually substituted by the virtual reality.

Культурная идентичность спектаклей Андрея Бэляну

Dr. Эльфрида КОРОЛЬОВА,
Институт культурного наследия

Умные, высокохудожественные спектакли Андрея Бэляну вошли в золотой фонд молдавской театральной культуры. Культурной и гражданской идентичностью отличаются его спектакли – *Ponc* Б. Кабура о роботе *Poncе* символизирующем человека, наделенного способностями быстрого, точного освоения любого учебного материала, но лишенного простых человеческих чувств – радости, сострадания. Сказка пробуждала в людях чуткое отношение друг к другу и к окружающему миру. Комедия *Ревизор* Н. Гоголя, разоблачавшая продажность, взяточничество, лицемерие чиновничества, использующего службу как источник обогащения. Трагедия *Ромео и Джульетта* В. Шекспира, о вражде, убивающей любовь. Героико-романтический спектакль *Голубые олени* А. Коломийца о верности в любви, преодолевающей все препятствия. Спектакль *Соло для часов с боем* О. Заградника об одиночестве стариков и бездушии их внуков, одержимых материальным благополучием. Производственная драма *Премия*, А. Гельмана, разоблачающая безответственность, некомпетентность руководителей производства. Спектакль *На дне*, М. Горького, в котором утверждалась идея веры в человека, в его силы, в человеческое достоинство. Комедия *Человек и джентльмен*, Эдуардо де Филиппо, полная непринужденного юмора, с горьковатым оттенком и определенным социальным смыслом. *Жаворонок* Ж. Ануйа спектакль, в котором прославлялись человеческое величие, патриотизм, любовь. Спектакли, отличающиеся культурной, национальной и гражданской идентичностями, – баллада *У врат рая* по мотивам пьесы Земля И. Подоляну, прославляющая тех, кто сеет, растит Его Величество Хлеб. Спектакль *Белый Арап* по повести И. Крянгэ, в котором отстаиваются мудрая справедливость, мужество, стойкость и другие человеческие достоинства и порицаются насилие, вероломство. Спектакль *Бурная ночь* И. Караджале, скрытым смыслам в тексте драматурга которого придавалось современное звучание.

ARTE VIZUALE

Caricatura în creația plasticianului Leonid Domnin

Drd. Lucia ADASCALIȚA,
Institutul Patrimoniului Cultural

Pictorul Leonid Domnin s-a remarcat în viața artistică din Republica Moldova printr-o activitate prolifică promovată în așa domenii precum grafica de carte, arta cinematografică și arta caricaturii. Caricatura în calitate de gen al creației plastice, este profesată de către protagonist preponderent în perioada anilor 60–80 ai secolului trecut. Înscriindu-se în filierele stilistice ale timpului, majoritatea operelor umoristice-satirice ale pictorului, rămân și astăzi actuale, atrăgând atenția prin scene iscusit selectate, bine regizate plastic și mesaje promovate laconic grație operării profesioniste cu mijloacele artistice ale genului respectiv.

Pictorul, fiind un colaborator activ al revistei de satiră și umor „Chipăruș", a realizat și a publicat pe paginile acesteia caricaturi în compoziția cărora au fost incluse adesea multiple personaje. Acest fapt, oglindește opțiunile creatorului îndreptate spre elaborarea unor imagini complexe și în același timp ample din punct de vedere al reliefării optime a mesajului spre care tindea.

Adesea caricaturile semnate de către plastician sunt însoțite de legende sub formă de monolog sau dialog. În creația artistului, liantul text-imagine facilitează înțelegerea și tălmăcirea ideilor prezentare în formă grafică de către creator.

Fiind realizate preponderent în acuarelă și tuș, caricaturile elaborate de către plastician, pun în evidență nivelul înalt de operare a autorului cu materialele și tehnicile menționate și, în același timp, îi înlesnesc acestuia reprezentarea ironică a relațiilor interumane, viciile și întâmplările nefaste înregistrate în comunitate.

Activitatea umoristică-satirică a pictorului Leonid Domnin, fiind implântată în foi grafice de rezonanță, poate servi ca punct original de reper în dezvoltarea graficii satirice actuale.

O perspectivă critică și comparativă a instrumentelor și metodologiilor de cercetare a patrimoniului

Dr. Cristian Alexandru BOGHIAN,
Institutul „Bucovina” al Academiei Române, Rădăuți, România

Prezentul studiu analizează critic instrumentele de cercetare calitativă și cantitativă și integrează referințe din alte studii, proiecte și programe ce au folosit metodologii similare de cercetare a patrimoniului. Metodele predominant folosite în practică au fost interviurile profunde de tip structurat și sau semi-structurat, documentarea fotografică, documentarea în arhive și biblioteci, observația antropologică, observarea directă, snowball-sampling, documentarea de arhitectură. Pe de-o parte, metodele cantitative sunt în general destul de inflexibile și sunt potrivite mai ales unde se dorește adunarea informației de la eșantioane masive de indivizi ce au în față răspunsuri fixe din chestionare. Datele rezultate sunt prelucrate pentru a pune în evidență relațiile dintre fenomene și procese diferite și pentru a valida dezvoltările teoretice și a explica socialul. Pe de altă parte, metodele calitative sunt adesea mai flexibile și dau posibilitatea unei spontaneități și unei adaptări la fața locului prin interacțiunea dintre cercetător și participantul la studiu. O altă caracteristică ce diferențiază cele două metode, este că cea calitativă permite folosirea întrebărilor în format deschis și continuarea cu întrebări suplimentare care dau participanților posibilitatea de a răspunde în propriile cuvinte. Este important de reținut, totuși, că există o anumită limită a flexibilității între metodele folosite, atât în cercetarea calitativă, cât și în cea cantitativă, și că flexibilitatea nu este un indicator al gradului de rigurozitate științifică a metodei. Nuanțarea și includerea intermediarului și evitarea extremelor sunt câteva cuvinte cheie care ar putea ajuta cercetătorii patrimoniului construit în demersul lor de a consemna și reda veșniciei un tezaur arhitectonic și etnografic care este pe cale de dispariție.

Visual Text and Language: Mise en Abyme Process

Ludmila BRANIȘTE, Ph.D.,
Alexandru Ioan Cuza University of Iași, Romania

The problem of the pictorial past in literature and of literary influences in painting has created a whole tradition. The literary experience of the image and the pictorial exercise in literature demonstrated the affinities between them, based on a specific view of the world. From contemporary philosophy, culture and literature, painting chooses its elements, symbols and ideational background, which is the substrate of the pictorial work. Translating them into the language of images, the painter reaches a more personal interpretation of literary works.

The article presents a reflection on the prolific artistic career of the artist Cezar Secrieru, whose work creates a unique creative dynamic by transposing the mental and literary image into his canvases. The "Correspondences" of the arts enrich the deep ideational background of his creation, but also the diversification of the pictorial meanings potential.

Cimitirele istorice ale Chișinăului: comunitatea ebraică

Dr. Sergius CIOCANU,
Institutul Patrimoniului Cultural

Documentele istorice atestă existența pe teritoriul actual al orașului Chișinău a trei cimitire care țineau de comunitatea ebraică a orașului.

Două dintre ele, cele mai vechi, cu rădăcini istorice incerte, deja în secolul al XIX-lea nu mai erau utilizate. Cu toate acestea, locul acestor cimitire a fost păstrat intact până la mijlocul secolului XX, când ele au fost desființate de către autoritățile orășenești sovietice. Astăzi, pe locul lor se înalță blocuri de locuit și case de locuit particulare.

Cel de-al treilea cimitir, unicul rămas în uz până astăzi, a fost deschis în anul 1819 în valea pârâului Durlești. În anii ’50 ai secolului XX, autoritățile au micșorat substanțial teritoriul lui, pe locurile „eliberate” fiind amenajat un parc urban și construite un șir de blocuri locative. În anii ’70, cimitirul a fost închis. În anii ’80-90, drept consecință a exodului populației evreiești a Chișinăului peste hotarele Republicii Moldova, partea păstrată a cimitirului a intrat treptat în abandon și degradare. În 1993, prin decizia Parlamentului, cimitirului ebraic i s-a acordat statut de bun de patrimoniu cultural național, fiind înscris în Registrul monumentelor ocrotite de stat. Din anul 2018, acest bun imobil a devenit filială a Instituției publice *Muzeul de istorie a evreilor din Republica Moldova*.

Arta scenografică din Moldova – începuturi și evoluții

Dr. Vitalie MALCOCI,
Institutul Patrimoniului Cultural

Subiectul abordat expune unele considerații privind începuturile și evoluția artei scenografice din Moldova. Din timpuri străvechi băștinașii practicau forme colective teatralizate, manifestate prin obiceiuri și datini cu caracter spectacular, izvorâte din substratul mitofolcloric al acestui popor. Astfel, originile artei teatral-decorative sunt legate de străvechile practici și jocuri scenice.

Pe parcursul secolului al XVIII-lea în Moldova se petreceau diferite manifestări spectaculoase cu scamatori, păpușari și alți reprezentanți ai artei dramatice înzestrați cu măști, piese ale costumației, scene improvizate și elemente ale decorurilor.

La începutul secolului al XIX-lea, se cultivă atracția pentru cultura clasică şi cea europeană contemporană. Treptat apar preocupări pentru traducerea operelor marilor poeți și scriitori ca Euripide, Sofocle, Moliere, Voltaire ș. a. Concomitent se dezvoltă dramaturgia națională cu contribuția lui Alecu Russo, Vasile Alecsandri, Costache Negruzzi, Bogdan Petriceicu Haşdeu, Mihai Kogălniceanu ș. a. Astfel, Gh. Asachi propune întemeierea unui teatru naţional moldovenesc care pune începuturile evoluției unei arte scenografice profesioniste în Moldova.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea în arta teatrală a Chișinăului un loc important îl joacă turneele teatrelor din Iași. Acestea întreprind o mulțime de turnee la Bălți, Soroca, Hotin, Reni, Bolgrad, Ismail etc. La hotarul secolelor XIX–XX în Basarabia sosesc în turneu teatre ucrainene care dau spectacole la Bender, Tiraspol, Soroca. Datorită acestor turnee se intensifică viaţa teatrală, care duce la perfecţionarea metodelor de montare, acordarea atenţiei regiei şi scenografiei. Treptat arta teatral-decorativă devine înzestrată cu toate rechizitele necesare unei scenografii profesionale.

Interdependența tehnicilor de modelare și procedeelor plastice în realizarea nudurilor sculpturale moldovenești

Dr. Ana MARIAN,
Institutul Patrimoniului Cultural

Materialele adecvate nudului sculptural sunt de o mare diversitate, dar, practic, identice cu cele folosite la crearea portretului sculptural. Printre ele sunt: lutul, piatra (de la calcar și granit până la marmură și unele pietre semiprețioase), metalele (bronzul, aluminiul, argintul, aurul), lemnul (diferite specii), ceara (ca material pregătitor), plastilina (folosită și ea pentru schițe) și ghipsul (necesar turnării lucrărilor). Gresia este un material moale și convenabil tăierii, care permite materializarea oricăror concepții artistice (Dumitru Verdianu, *Fiul risipitor* (2000)). Marmura este o rocă dură, folosită în sculptura statuară, pe motiv că ea redă bine carnația, prin transparența și strălucirea sa (Dumitru Verdianu, *Eva* (1990)). O lucrare executată în granit cere o tratare în planuri mari, proeminente, fără detalii minuțioase (Dumitru Verdianu, *Ion Creangă* (1990)). Bronzul favorizează reproducerea cu exactitate a tuşei, urmelor lăsate de mâna artistului în procesul modelării și poate fi folosit pentru transpunerea mişcărilor largi (Ion Zderciuc, *Sărutul* (1987) şi Îndrăgostiţii (1987)). Lemnul se caracterizează prin efecte de modelare, care, vizavi de procedeele plastice folosite, creează o expresie plastică impresionantă (Alexandru Plămădeală, *Schiță* (1930) și Iurie Canașin, *Tors* (1982)). În creaţia Alexandrei Picunov-Târţău şamota în compoziţii sculpturale capătă o rezonanţă artistică şi formele unei abordări contemporane (*Infinit* (1972) şi *Germen* (1979)). Ghipsul, adesea patinat, a fost explorat de către sculptorul Basarabiei interbelice Alexandru Plămădeală (*Disperare* (1921)). Procedeele plastice, vizavi de tehnicile de modelare, lărgesc considerabil aria abordării nudurilor prin elementele de limbaj plastic și prin soluțiile compoziționale originale. Astfel, tehnicile de modelare, în toată diversitatea lor, oferă posibilități largi și libertate în creație, pe care sculptorii le folosesc cu mare abilitate pentru a implementa ideile și concepțiile lor artistice. Un spațiu imens revine procedeelor plastice și construcțiilor anatomice, care, conlucrând eficient, conferă lucrărilor o amprentă inedită. Indiferent de perioada de timp în care au activat sculptorii și de predilecțiile lor stilistice, ei au optat pentru un dialog complex cu spectatorii, în care metoda de prelucrare a materialului sau, altfel zis, expresivitatea formei exterioare în nudul sculptural are o importanță covârșitoare.

Spațiul de interior contemporan în promovarea identității naționale, a stilisticii tradiționale românești

Dr. Angela MUNTEANU,
Universitatea Tehnică a Moldovei

Stilul tradițional moldovenesc-românesc reprezintă istoria parcursă prin interferențele culturale, identitate și tradiție, cu un valoros potențial abordat în stilistica spațiului contemporan rural și urban. Din cele mai vechi timpuri poporul românesc și-a construit și amenajat locuința cu podoabe lucrate manual, atât piese de mobilier cât și textile, ornamente cu simboluri transmise de la generație la generație. Astăzi avem un valoros patrimoniu cultural moștenit de la strămoșii noștri, care se păstrează cu sfințenie în locuințele țărănești, arhitectură tradițională-vernaculară în satele moldovenești.

Stilul tradițional moldovenesc-românesc este unul cu aspect rustic artizanal etnic, ce transmite ideea de natură, prin intermediul culorilor, materialelor și țesăturilor folosite. Meșteșugăritul foarte bine dezvoltat de la sfârșitul secolului al XIX-lea, începutul secolului XX în Basarabia, pune un mare accent pe stilul național moldovenesc-românesc prin arta populară. Obiectele decorative artizanale realizate de meșterii populari din fiecare localitate completează interioarele uzuale astăzi: împletituri din paie de grâu, orz, ovăz: pălării, poșete, coșuri, suvenire, păpuși, jucării etc; împletituri din salcie, papură: mese, fotolii, canapele; suvenire naționale: păpuși din textile în costum național; prosoape, broderii, costumul național, covorul, lăicerul, păretarele moldovenești; olăritul și ceramica decorativă, specifice zonelor geografice ale țării după decor, formă și culori, toate acestea reprezintă atracții și pentru turiștii ce ne vizitează țara.

Spațiile interioare tradiționale și cele contemporane păstrează aspectul istoric dar este completat și adaptat confortului zilnic. Inițial, locuința țărănească avea finisaje în stilul tradițional, era pământ bătut, uns cu lut și acoperite cu rogojini din paie. Apoi au fost înlocuite cu dușumea șlefuita și vopsită, unde în zona casei mari podeaua este acoperită cu plăci din ceramică. Aici se mai păstrează podoabele pentru diferite evenimente, nuntă și înmormântare. Tavanul văruit și susținut de grinzi din lemn, prelucrat cu incrustații sau vopsit, decorează interiorul. Un accent al stilului moldovenesc-românesc este șemineul – soba și cuptorul cu lejancă, decorat cu plăci din ceramică cu policioare și olițe, farfurioare, ulcioare din ceramică.

Paleta coloristică - de la albul pereților la negrul covoarelor și toate culorile cromatice, saturate cu o bogată ornamentație.

Omul a căutat mereu să-și sporească confortul locuințelor, astăzi creatorii de interioare implementează stilistica tradițională națională, una cu caracter și legătură dintre sănătate, familie și tradiția strămoșilor.

Studierea proporțiilor: de la datarea certă

spre monumente cu datare incertă (arhitectura ecleziastică)

Dr. Tamara NESTEROVA,
Institutul Patrimoniului Cultural

Teoria actuală a arhitecturii se bazează, ca și mai înainte, pe triada vitruviană – utilitate, trăinicie, plasticitate, deși cu schimbări semnificative a ponderii acestora în formula dată. Parafrazând triada în limbaj modern, putem afirma că arhitectura este o activitate indestructibilă a trei direcții: tehnică, artistică și socială. Astfel, ajungem la concluzia că proporțiile sunt de trei feluri: tehnice, pentru asigurarea echilibrului static, artistice, care asigură plasticitatea și armonia, și subiectivi ai spațiului util. Proporțiile calităților artistice și sociale ale clădirii sunt maleabile și subiective, proporțiile tehnice sunt rezultate empirice ale activității practice, cu tendințe dinamice în direcția optimizării structurilor, accelerate în ultimele secole, care se supun analizei numerice. Concluzii formulate la cercetarea arhitecturii monumentale istorice din Moldova istorică: toate clădirile monumentale profesioniste și vernaculare până în secolul XX au fost construite în baza calculului geometric. În scopul asigurării integrității operei a fost urmată triada antică, cu parametrii constructivi și artistici raportați la un element al formei arhitecturale, considerată unitate primară (modul), prezentă în fiecare din clădire. Unitatea decisivă a fost lățimea exterioară a clădirilor, în raport cu care au fost calculate lungimea, înălțimea zidurilor (echilibrul static), grosimea pereților, diametrul boltirii (în cazul prezenței acesteia). Studierea monumentelor cu datare necunoscută sau studiate cu rezultate controversate, cum sunt bisericile din: satele Bisericani, Vadul Rașcov, Rașcov, mănăstirile Căpriana și Călărășeuca, orașul Căușeni (Republica Moldova), Cotnari (Romania) ș.a., a permis determinarea timpului probabil al edificării acestora.

Ediții repetate ale poveștii „Punguța cu doi bani” de Ion Creangă. Evoluția valorilor artistice și estetice în grafica de carte moldove-

nească din perioada sovietică și post-sovietică

Dr. Victoria ROCACIUC,
Institutul Patrimoniului Cultural

Prezenta investigație are drept scop aprofundarea în contextul istoric și teoretic al evoluției valorilor artistice și estetice ale graficii de carte moldovenești. Oferind un studiu de caz, care va servi drept variantă de clasificare tipologică și morfologică a operelor de artă în domeniu, am ales studierea edițiilor repetate ale poveștii „Punguța cu doi bani" de Ion Creangă. Acest studiu va permite determinarea unor criterii de evaluare a operelor de artă a cărții moldovenești, neverificate până în prezent, și stabilirea noilor scopuri și obiective de cercetare.

Ilustrația sau imaginea artistică în diferite abordări istoriografice se află în corelație cu diverse contexte de analiză a valorilor: estetice, artistice, socioculturale, antropologice, psihologice, pedagogice, etnice, etnografice și altele. În prezent, criteriile de valoare/nonvaloare artistică ar putea fi explicate prin metoda hermeneutică și demonstrate prin metode tipologice, comparative etc. Înțelegem însă că aceste două calități (valoare și nonvaloare) nu sunt constante: receptarea individuală și colectivă se schimbă în raport de factori diferiți, inclusiv istorici.

În Republica Moldova, dezvoltarea culturii receptării și aprecierii fenomenelor artistice și estetice din punctul de vedere al formei și conținutului; formarea gustului artistic în corelație cu idealul moral și estetic, prin crearea unui tip deosebit de gândire imaginar-artistică; dezvoltarea sferei emoționale a personalității; îmbogățirea substanțială a proceselor vieții spirituale, dezvoltarea necesităților spirituale și formarea simțului estetic se datorează și conținuturilor poveștilor semnate de Ion Creangă, fapt confirmat și prin concepția abecedarelor moldovenești, în care această poveste a fost inclusă.

Comparând și analizând etapele evoluției viziunilor artistice și a interpretărilor plastice ale subiectelor narative ale poveștii „Punguța cu doi bani" de Ion Creangă în creația plasticienilor moldoveni și meditând asupra valorilor estetice ale edițiilor actuale comparativ cu cele precedente, încă o dată am observat unele tendințe specifice artei din perioada sovietică în general (evoluția stilului realist spre decorativ și auster în diverse aspecte tehnice ale acestora). Fiecare ediție supusă cercetării a marcat o etapă istorică și a influențat evoluția artei grafice și a designului de carte din Moldova.

Analiza patrimoniului modernist-socialist în Republica Moldova prin patru studii de caz

Drd. Dumitru RUSU,
Universitatea Tehnică a Moldovei

Programul „Modernismul Socialist" face parte dintr-o inițiativă a Asociației BACU (Birou pentru Artă și Cercetare Urbană). Demersul asociației noaste este axat pe protejarea patrimoniului construit din limitele fostului bloc socialist. În acest sens, militäm pentru protejarea arhitecturii specifice perioadei Modernismului Socialist din anii 1955–1991, urmărind protecția, monitorizarea, cercetarea, conservarea construcțiilor și ansamblurilor valoroase din acea perioadă, incluzând monumente, clădiri, parcuri, scuaruri, întregi cartiere și zone verzi amenajate etc.

Arhitectura perioadei socialiste, mai exact orientările moderniste din perioada 1955–1991, reprezintă o tendință aparte în evoluția arhitecturii din spațiul geografic al fostului bloc socialist. Astfel, programul de cercetare „Modernismul Socialist" inițiat de BACU se înscrie într-un context mai larg de conștientizare a valorii arhitecturii edificate în a doua jumătate a secolului XX în fostele țări socialiste, până acum ignorate de critica și istoriografia internațională.

Orientările actuale privind patrimoniul construit în Republica Moldova sunt conservarea identității culturale locale și gestionarea coerentă a fondului construit existent. Patrimoniul construit al Republicii Moldova cuprinde obiective diverse: de la așezări din perioada preistorică până la clădiri din secolul XX, dar construcțiile edificate în din perioada socialistă sunt ignorate sistematic.

Unul dintre demersurile inițiate în cadrul programului constă în inițierea procedurii de clasare a patru clădiri reprezentative ale modernismului socialist din Chișinău, care vor fi prezentate în aceste studii de caz. Argumentul pentru introducerea acestor construcții în lista monumentelor istorice este susținut pe constatarea că politicile liberale promovate de autoritățile municipale de-a lungul ultimelor două decenii au neglijat patrimoniul arhitectural și urbanistic al orașului edificat în această perioadă.

Ceramica artistică din Republica Moldova. Anii 2011–2020

Dr. Constantin SPÎNU,
Institutul Patrimoniului Cultural

Evoluția ceramicii artistice din Republica Moldova în cel de-al doilea deceniu al secolului al XXI-lea a fost determinată de un șir de schimbări ce s-au produs în artele plastice și cele decorative la vremea respectivă. Ca și în alte domenii ale creației plastice, artiștii care au practicat arta ceramicii, au tins spre diversificarea arealului tematic, lărgirea spectrului stilistic și aprofundarea repertoriului tehnologic de realizare a operelor. Preocupările tematice ale artiștilor care au profesat arta ceramicii în perioada de referință, s-au axat preponderent pe valorificarea unor aspecte identitare, dezvoltarea la un nou nivel a tradițiilor din domeniu și conexiunea acestora la incomensurabilul patrimoniu cultural universal. În aspect artistic, ceramica deceniului în cauză a evoluat constant atingând originale valori estetice și semantice grație fortificării particularităților stilistice individuale ale ceramiștilor consacrați și tatonărilor sintactice înfăptuite de noua generație de plasticieni. Un rol important în ascensiunea domeniului l-au jucat cele cinci Bienale de Artă Decorativă desfășurate pe parcursul anilor 2012–2020, dintre care primele patru, fiind de talie internațională, s-au produs cu prezentarea în cadrul expozițiilor a operelor create de artiști ceramiști din mai multe țări. Dialogul intercultural cu plasticieni din străinătate, experimentele sistematice de ordin compozițional, sintactic și tehnologic realizate de către artiști pe parcursul perioadei examinate, s-a soldat cu valoroase rezultate în urma cărui fapt, ceramica artistică din Republica Moldova a fost înzestrată cu valențe originale de ordin plastic, estetic și mesaje de actualitate.

Arta scenografică în Basarabia interbelică

Dr. hab. Tudor STAVILĂ,
Institutul Patrimoniului Cultural

Istoria artei scenografice din Republica Moldova coincide cu apariția Teatrului Național fondat la Chișinău în anul 1921. Mărturii în acest sens sunt operele plasticienilor basarabeni care se păstrează în colecțiile Muzeului Național de Artă al Moldovei. Un imbold în apariția scenografiei moderne basarabene a fost emigrantul rus Georges Pojedaeff, care apare în Chișinău în 1920, împrietenindu-se cu Auguste Baillayre, care organizează, în incinta Școlii de Belle-Arte, expoziția personală a scenografului la granițele anilor 1920–1921. Datorită lui Auguste Baillayre în Basarabia se afirmă în acest domeniu Theodor Kiriacoff, Boris Nesvedov, Elena Barlo, Maria Starcevschi, Elisabeth Ivanovsky, Natalia Brăgalia și mulți alții, care și-au adus aportul în constituirea scenografiei moderne românești. Operele păstrate în colecțiile muzeului demonstrează atracția pictorilor prin originalitatea tratării și tendințele artei europene, incluse în circuit de cunoscutele turnee ale Baletului Rus, organizate la Paris de Serj Deagilev între anii 1905–1912. În același timp specificăm, că numeroasele lucrări cu care participau expozanții basarabeni la saloanele locale sau acele bucureștene s-au pierdut în timpul ultimului Război Mondial, fiind cunoscută soarta colecției viitoarei Pinacoteci municipale, fondate la Chișinău în noiembrie 1939. Comunicarea reflectă evoluția artei scenografice din Basarabia prin creațiile artiștilor plastici Auguste Baillayre, Georges Pojedaeff, Theodor Kiriacoff, Elisabeth Ivanovsky,Victor Fiodoroff, Elena Barlo, Maria Starcevschi ș.a., realizate pentru teatrele naționale din Chișinău, Iași și București, în baza operelor păstrate în colecțiile Muzeului Național de Artă al Moldovei sau prezente la licitațiile din București în ultima perioadă.

Cetatea Chilia a lui Ştefan cel Mare

Dr. hab. Mariana ȘLAPAC,
Institutul Patrimoniului Cultural

Centura de zid a Chiliei a fost înălțata pe malul danubian în vara anului 1479 din inițiativa lui Ştefan el Mare. Un zid interior o despărțea, după exemplul Cetăţii Albe, în două părţi distincte: Cetatea exterioară, căreia îi corespundea „curtea civilă", şi Cetatea de mijloc, căreia îi corespundea „curtea de mijloc". Acesteia i se racorda cea de-a treia curte, „curtea garnizoanei", ce împrejmuia vechea citadela de piatră. „Curţii de mijloc" şi „curţii garnizoanei" le corespundea Cetatea interioară. Cea de-a patra curte, „curtea citadelei" sau „curtea comandantului militar", era delimitată de zidurile citadelei. „Curtea civilă" adăpostea comunitatea orășenească în caz de pericol, „curtea de mijloc" juca rolul unei zone tampon între civili şi militari, „curtea garnizoanei" era destinată efectivului militar, iar „curtea citadelei" reprezenta ultimul azil al întregii piese defensive. Printre dispozitivele de flancare se numără Turnul munițiilor, Turnul armelor, Turnul Comandantului, Turnul Farului, Turnul Sângeros, Turnul Închisorii, Turnul Fetei, Turnul Arapului, Turnul Lânii, Turnul Meiului, Turnul Roşu, Turnul Plat, Turnul Crăpat, Turnul Pesmetului, Turnul Hotinului ş.a. Pe timpul lui Ştefan cel Mare erau utilizate turnurile obişnuite, cu gol interior, turnurile „pline" şi „turnurile de artilerie". Fortificaţia avea două rânduri de ziduri, fără şanţ, dinspre Dunăre, iar dinspre uscat – trei rânduri, cu şanţ. Căile de circulaţie legau Poarta cea Mare a cetăţii cu Porţile dinspre apă, Poarta cea Mică, Poarta Breslei şi Poarta Grecească. Unele străzi erau paralele zidurilor de incintă, dar în general reţeaua stradală se conforma unei planimetrii libere, negeometrice. De-a lungul străzilor, practic în front continuu, erau aşezate casele localnicilor cu unu sau două nivele, având acoperişuri în două pante cu coamă. Complexul defensiv al Chiliei a fost cucerit de trupele sultanului Bayezid al II-lea în iulie 1484.

Rolul compoziţional al clădirilor pentru spectacol în contextul urban

Dr. Aurelia TRIFAN,
Institutul Patrimoniului Cultural

Instituțiilor publice pentru spectacol li se acordă atenţie deosebită în planurile urbanistice de detaliu, acestea servind dominante şi accente care formează centrul cultural al oricărui oraş, fiind un fapt reprezentativ pentru orice perioada istorică. Clădirile existente definesc modul în care sunt percepute spațiile urbane. Diversitatea lor dezvoltată de-a lungul secolelor reflectă forțele politice și culturale în formă tangibilă. Înţelegerea şi aprecierea evoluţiei istorice este esenţială în procesul de elaborare a structurilor respective.

În funcție de destinația și amploarea unei clădiri, aceasta poate servi ca reper în spațiul urban sau semn distinctiv (de regulă, acestea sunt sălile de concert și sălile multifuncționale, teatrele de operă), poate forma construcția unei piețe (sălile de concert și teatrele) sau a străzii, cartierului sau sectorului (de regulă, teatrele dramatice sau teatrele în componența complexelor multifuncționale), poate intra în zona de agrement. Amplasarea clădirilor pentru spectacol în oraș este determinată de structurile de sistematizare și transport ale orașului, de caracterul mediului construit, de numărul de clădiri pentru spectacol din oraș, de componența edificiilor din centrul orașului, de destinația clădirii proiectate etc.

Estetica inspirată de edificiile pentru spectacol afirmă și validează rolul lor compozițional, valoare culturală și artistică fiind descrisă prin criterii de evaluare precum proporția și structura spațială, deschiderile vizuale și capacitatea de a oferi privelişti, expresia și stilul, imaginea și identitatea, spiritul timpului și designul inovativ, dar și atmosfera locului. Integrarea armonioasă în context cu menținerea clarității – diferențierea față de vechi și respectarea istoriei clădirii, legătura acesteia cu împrejurimile și echilibrul în compoziția urbană ar fi câteva principii importante în toate cazurile de restaurare și în special în cazurile monumentelor clasificate.

The history of the 2nd male gymnasium in Chisinau and

the church house built with it at the end of the 19th – 20th centuries (to the 120th anniversary of the construction of the church)

Alla CEASTINA, Ph.D.,
Institute of Cultural Heritage

The educational institution was opened in Chisinau in 1871 and was originally a four-class gymnasium. In 1884, it was transformed into the 2nd gymnasium in Chisinau. The National Archives of the Republic of Moldova keeps various documents on the construction of the building of the Chisinau 2nd male gymnasium in 1892–1893. Plans and projects for this construction of the building were drawn up by the diocesan architect Demosfen Mazirov. According to archival documents, in 1911 a special gym was added to the gymnasium's building, with its main facade overlooking the central Aleksandrovskaya street (today Ștefan cel Mare si Sfant Boulevard). The Great Patriotic War finally completed the history of the building of the 2nd Male Gymnasium, which was badly damaged in July 1941. After the war, like many other buildings in Chisinau, the gymnasium's building was demolished. In its place, a local branch of the KGB was built, which today is the building of the Information and Security Service of the Republic of Moldova. As for the construction of a church, having the right of chapel at the educational institution, thanks to the honorary trustee of the gymnasium Constantin Namestnic, according to the project of the diocesan architect Mikhail Serotsinsky, a temple was built in the Byzantine-Russian style, and on May 19, 1902 it was consecrated. At the request of the philanthropist C. Namestnic, the name of the holy and Equal-to-the-Apostles kings Constantine and Helena was given, and his family crypt was arranged under the floor of the building. The author of the iconostasis was Master S. Kirillov. The Ukrainian artist Mishchenko depicted all the ordered images, which were exact copies from the icons of the Kiev Cathedral of St. Vladimir. The bells for the gymnasium church were made at the Olovyanishnikov's factory in Yaroslavl.

In April 1962, a planetarium was opened in the church building as a center for promoting knowledge in astronomy, astronautics and earth sciences, which continued to work until 1990, when a fire occurred that caused its closure. The building was later returned to the Orthodox Church and was

subsequently renovated. Today it is the Orthodox Church of the Transfiguration of the Lord (Biserica Schimbarea la Față a Mântuitorului), which is an architectural monument of national importance and included in the register of historical and cultural monuments of the municipality of Chisinau, representing a part of the rich cultural heritage of the Republic of Moldova.

Украинское культурное наследие в археологических памятниках Южной Украины: исторический континуитет

Др. Светлана БЕЛЯЕВА,
Институт археологии НАН Украины, Киев, Украина

Археологическое изучение памятников Южной Украины, особенно в последней четверти XX – первых десятилетиях XXI в., стало катализатором идентификации культурного наследия полиэтнического пространства I–II тысячелетия н. э. С истории антов, индоиранское название племени «крайние» или «окраинные» практически без трансформации всплывает в терминологии летописи о событиях второй половины XII в. в двух противоположных регионах Киевской Руси, включавшей в ареале от Балтики до Черного моря как славянские, так и неславянские этносы. Несмотря на общие черты, при непосредственном влиянии христианства, особенно на элитарном уровне, признаки самоидентификации сохранялись и развивались. Они имели четкое проявление в разных категориях материальной и духовной культуры: летописании, граффити соборов, вещественных материалах, которые имеют этнообразующие признаки от височных колец до керамики. Последняя не теряет этнических черт в огромном хронологическом диапазоне, демонстрируя преемственность с предыдущей эпохой и дальнейшее развитие во второй половине XIII – XVI в., в последующих столетиях украинской истории. Расширение территории Киевского княжества до Черного моря в Великом княжестве Литовском сыграло позитивную роль в колонизации Юга, формировании казачества, атрибутов высшей власти, в том числе булавы, найденной в крепости и таможне Тягинь. Отражением этнокультурного процесса середины XVII в. было создание французским инженером Г. Бопланом карты «Украині, земли Казаков».

Для эпохи позднего средневековья – раннего модерна индикатором продолжения колонизационного процесса на территории Северного Причерноморья является присутствие в османских крепостях классической украинской керамики Среднего Приднепровья.

Визит-центры туристских дестинаций на примере реконструкции Речного вокзала в г. Тигина

Др. Светлана ИЛЬВИЦКАЯ,
Государственный университет по землеустройству, Москва, Россия

Одна из тенденций развития мирового туризма – появление визит-центров, представляющих собой визитную карточку музейно-туристской дестинации в регионе.

Визит-центр - связующее звено между туристами, туристской инфраструктурой и объектами культурного наследия. Здесь посетитель получает информацию о регионе путешествия, достопримечательных местах, историко-культурном наследии, экскурсионных маршрутах и т.п. На примере города Бендеры / Тигина, имеющего существенную историко-культурную значимость в истории Молдовы, следует рассмотреть создание визит-центра на территории Речного вокзала Бендер (постмодерн, арх. Д. Чевдарь, А. Палади).

Для городов и поселений, представляющих историко-культурную и архитектурную ценность, актуально рассматривать музейную функцию как основное направление деятельности визит-центра. Так, в туристских дестинациях, охватывающих рекреационные или историко-археологические территории, такие как г. Бендеры / Тигина обязательна организация визит-центра музейного направления. В 1950-60 гг. Речной вокзал был одной из визитных карточек и главных точек притяжения города. Туристские дестинации привлекают туристов своими достопримечательностями (познавательный туризм, речной туризм), возможностями для решения проблем бизнеса (бизнес-туризм, семинары, выставки) и одновременно являются центрами развития национальной идентичности.

Таким образом, в визит-центрах музейной направленности особое внимание нужно уделить аттрактивности объекта и его посещаемости, а также учитывать его дальнейшее использование как мультимедийной площадки, с возможным проведением тематических экскурсий, организацией пространства для лекций и кинопоказов, обучающих мастер-классов и др. Эти расширенные возможности визит-центра как музея, позволят им стать мултифункциональной платформой для по-

пуляризации историко-культурных и достопримечательных мест, появления и развития новых туристских речных маршрутов в Молдове.

Тенденции развития архитектуры Кишинева в XX–XXI вв.

на фоне процессов, происходящих в мировом зодчестве.

Dr. Светлана ОЛЕЙНИК,
Технический университет Молдовы

Архитектура города Кишинева на протяжении более ста лет формировалась в сложных исторических и социально-экономических условиях, находясь под влиянием концептуальных преобразований мировой архитектуры. Этот процесс в первую очередь отразился в архитектуре деловых зданий города, так как в них расположены институты власти и органы государственного управления, к образности и выразительности которых всегда предъявлялись высокие требования.

За исследуемый период композиционные приемы архитектуры зданий подверглись последовательному стилистическому преобразованию от исторических до современных направлений в следующей очередности: эклектика, неоклассицизм (социалистический реализм), модернизм, постмодернизм. В последние два десятилетия наблюдается усиление влияния концептуальных направлений развития зарубежной архитектуры на активные творческие процессы модернистской и постмодернистской направленности, происходящие в молдавском зодчестве.

Сегодня молдавские архитекторы одновременно решают задачи строительства новых зданий параллельно с модернизацией существующих объектов. Будучи возведенными на протяжении более чем векового периода, ряд зданий нуждаются в эстетическом обновлении и функционально-конструктивном усовершенствовании. Но сложившаяся практика отражает отсутствие целостного подхода к решению архитектурно-композиционных задач при проектировании «новых» и реконструкции «старых» объектов делового назначения. Особенно остро эта проблема проявляется в появившемся диссонансе архитектуры современных офисных зданий с исторической застройкой центра города.

Проведенное исследование дает возможность определить современные тенденции развития архитектуры Кишинева, обозначив их понятиями: «конвергенция», «реминисценция» и «контрадикция». Каждое из направлений имеет определенную архитектурно-стилистическую привязку и соответствующие ей композиционные приемы, демонстрирующие инновационное решение художественных задач, отражающее полистилизм развития мировой архитектуры.

Творческое сотрудничество зодчего А. О. Бернардацци

со скульптором Б. В. Эдуардсом

Юрий ПИСЬМАК,
Одесская государственная академия строительства и архитектуры,
г. Одесса, Украина

Архитектор Александр Осипович Бернардацци (1831–1907) – выдающийся деятель искусства второй половины XIX – начала XX в., который одинаково дорог и в Республике Молдова, и в Украине. Его драгоценное творческое наследие и сегодня украшает наши города. Такому расцвету того, что искусствоведы впоследствии назвали «синтезом искусств», в значительной степени способствовала архитектурная стилистика последних десятилетий XIX в., впитавшая в себя элементы ренессанса и барокко. В Одессу зодчий прибыл уже зрелым и сформировавшимся мастером. Украинский исследователь В. А. Кудлач в своей книге, посвященной творческой биографии известного скульптора Бориса Вильямовича Эдуардса (1860–1924), пишет, что он был не только «соавтором», но и другом знаменитого архитектора (который был старше почти на три десятилетия). Среди их общих произведений искусствовед называет памятник слависту В. И. Григоровичу на Петропавловском кладбище в Елисаветграде. Но, пожалуй, главным в этом творческом сотрудничестве можно назвать создание Б. В. Эдуардсом портретного изображения (бюста) А. О. Бернардацци, который был установлен и по настоящее время находится на почетном месте в здании одного из лучших творений зодчего – Новой биржи в Одессе. Именно это здание, незадолго до трагических событий 24 февраля 2022 г., было включено в программу «большой реставрации» под патронатом Президента Украины. В интерьерах зала этого здания, в богато обрамленных архитектурным декором нишах, установлены две статуи, авторство которых приписывается Эдуардсу. Это аллегорические мужская и женская фигуры, держащие в руках факелы-светильники. Совместное творчество объединило потомственного зодчего, сына выходца из Швейцарии и гордившегося своими британскими корнями ваятеля. Известно, что скульптурное ателье Б. В. Эдуардса активно сотрудничало с целой плеядой одесских архитекторов и участвовало в создании восхитительного пластического декора зданий.

Baba Neagră – element de patrimoniu gastronomic și tradiții de preparare

Drd. Lucia ADASCALIȚA, Universitatea Tehnică a Moldovei
Dr. Viorica CAZAC, Universitatea Tehnică a Moldovei

Patrimoniul gastronomic al Republicii Moldova este variat atât după tipul produselor, surselor utilizate, a modului de preparare și prezentare, cât și a tradițiilor legate de acestea.

Baba Neagră este un preparat dulce pregătit în special în zona de nord a Republicii Moldova. Preparatul este identificat și în România. Atestarea rețetelor vechi de Babe au fost identificate scrise în ediția autorilor Mihail Kogălniceanu, Costache Negruzzi „Carte de bucate boierești" (1841). Ediția prezintă o culegere de rețete, câteva din ele reprezentând *Babe*: *Babe, Babe fără lapte, Babe opărite.*

Studiile desfășurate în teren, au permis, grație relatărilor oferite de către informatoarele din diverse zone ale nordului Republicii Moldova: Drochia, Soroca, Șoldănești, Fălești, Florești, etc., constatarea preparării *Babei Negre,* memorate de cel puțin 3 generații. Preparatul se deosebește atât prin compoziție, tehnologia de preparare cât și prin consistență, culoare, factură.

Altădată, *Baba Neagră* era nelipsită de pe mesele de sărbătoare importante ce defineau viața cotidiană a băștinașilor: botez, nuntă, mese de pomenire, ș.a. De menționat că, în calendarul religios, din punct de vedere alimentar, există două repere de referință de care credincioșii se ghidează: perioada *postului* și perioada sărbătoririi/*câșlegilor*. Și pentru aceste perioade, gospodinele inventive aveau identificate soluții: *Babă Neagră de post* și cea de „frupt". Astfel, considerând obiceiurile religioase (drept reper), dar și prin iscusința lor nativă, au fost create rețete valabile pentru orice perioadă a anului calendaristic religios.

Remarcăm că importanța descoperirii, păstrării și transmiterii următoarelor generații a rețetelor autentice de *Babă neagră* derivă din interesul de promovare a bucatelor autentice. În acest context, preparatul *Babă neagră* este o marcă de identitate culturală, gastronomică națională.

Lucrarea prezintă rezultatele studiului desfășurat în cadrul Programului de Stat 20.8009.0807.17 REVICULT

Lumea leproșilor în condiții de marginalizare și milostenie: habitat, legislație, restricții și prejudecăți (interferențe istorice, sanitar-epidemiologice și etnoculturale)

Dr. Valentin ARAPU,
Institutul Patrimoniului Cultural

Pe parcursul diferitor epoci istorice bolnavii de lepră au fost tratați în mod diferit în societate. Statutul leproșilor era destul de contradictoriu, fiind în același timp tolerați și marginalizați din punct de vedere social din cauza handicapului lor fizic. Necunoașterea cauzelor bolii și lipsa unor remedii eficiente de tratament a leprei au condiționat apariția unei legislații restrictive față de leproși. De exemplu, în „Pravila lui Matei Basarab" (1652) este prevăzută desfacerea căsătoriei când soțul sau soția sunt bolnavi de lepră, fiind etichetați în limbajul epocii cu termenii de *gubav* și *gubavă*: „Despărte-se bărbatul de muiare de va fi mișea sau gubavă, așijderea și muiarea se desparte de bărbat de va fi mișel sau gubav. Și de se va tămpla să aibă acea boală muiarea, și se va despărți, atunci bărbatul să poarte grijă de hrana ei până întru toată viața ei ce va trăi". În cel mai bun caz leproșii erau izolați de restul societății în locuri speciale, numite cu timpul leprozerii. În cazurile mai grave, bolnavii de lepră erau omorâți, fiindu-le imputate un șir de grozăvii, născute mai mult pe fundalul unor fobii care dominau imaginarul colectiv al oamenilor. Leproșii își duceau traiul într-o lume a lor aparte, o lume care exista în cartierele de margine ale orașelor, o lume care trăia după rânduielile și regulile sale, impuse în mare parte din afară. A fi lepros într-o societate tradițională reprezenta echivalentul unei sentințe dure și nemiloase prin care bolnavul era condamnat pe viață la un trai sărăcăcios, jalnic și umil. Leprosul era proscrisul societății, fiind lipsit de familie, de rude și de cei apropiați. În spatele fiecărui lepros se desfășura o tragedie personală cu grave consecințe de ordin moral, social și psihologic.

Promovarea patrimoniului cultural în perioada pandemiei –

provocări și soluții

Dr. Elena ARDELEAN,
Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, România

Pandemia de Covid-19 a luat prin surprindere întreaga comunitate mondială. Măsurile luate pentru a proteja sănătatea și siguranța cetățenilor au afectat întreaga societate, destabilizând economia, precum și funcționarea tuturor instituțiilor publice sau din domeniul privat. În acest context, instituțiile culturale au fost nevoite să suspende toate activitățile cu publicul și au fost puse în situația de a regândi modul de abordare a actului cultural, așa încât să-și poată îndeplini menirea și să păstreze contactul cu publicul. Prioritară a fost identificarea de noi canale de promovare și de distribuție a actului cultural.

Cele mai frecvente instrumente folosite de muzee au fost tururile virtuale ale expozițiilor permanente, organizarea de expoziții virtuale cu obiecte de patrimoniu digitalizate, iar în unele cazuri au fost prezentate arhive fotografice sau video ale monumentelor istorice. De asemenea, laboratoarele de restaurare din cadrul muzeelor au prezentat, online, aspecte din activitatea desfășurată pentru conservarea și restaurarea bunurilor de patrimoniu cultural. Bibliotecile au oferit acces liber și de la distanță la colecțiile digitalizate, iar o parte dintre instituțiile muzeale au elaborat activități culturale educaționale în special pentru copii și provocări adresate publicului general pentru a interacționa și colabora cu personalul muzeelor. Sesiunile de comunicări științifice din domeniul promovării și conservării patrimoniului cultural s-au desfășurat on line, permițând specialiștilor să își comunice rezultatele cercetărilor, iar unele dintre aceste comunicări au fost accesibile publicului larg, prin transmisiuni live și înregistrări difuzate pe diferite canale media.

În același timp s-au stabilit, de către specialiști și anumite măsuri în vederea protejării, în condiții de pandemie, a monumentelor istorice din domeniul privat și a bunurilor de patrimoniu mobil, deoarece s-a constatat că uneori, administratorii acestora aplicau în mod incorect măsuri de „igienizare”, care afectau atât monumentele cât și picturile murale sau obiectele din acele spații. Perioada de pandemie a fost o perioadă plină de provocări, însă a forțat instituțiile culturale să dezvolte noi formate pentru interacțiunea publicului cu patrimoniul cultural, formate care sunt agreate și de tinerele generații, pentru care formatul clasic era mai puțin atractiv.

Patrimoniul industrial și societatea contemporană

Dr. habil. Gherghina BODA,
Muzeul Civilizației Dacice și Romane, Deva, România

Patrimoniul industrial, conform *Cartei Patrimoniului Industrial*, este definit ca fiind constituit din mărturiile culturii industriale care au semnificație istorică, tehnologică, socială, arhitecturală și științifică (clădiri, mașini și instalații, laboratoare, mori și fabrici, mine și situri pentru procesare și rafinare, depozite, locuri în care energia este generată, transmisă și folosită, structuri și infrastructuri de transport, precum și locuri folosite pentru activități sociale legate de industrie, cum ar fi locuințe, lăcașuri de cult, clădiri pentru educație etc.).

Odată cu apariția efectelor dezindustrializării se naște o nouă disciplină, arheologia industrială, inventatorul termenului fiind considerat Kenneth Hudson, domeniu care se dezvoltă cu predilecție începând cu anii 1950. Această nouă disciplină este privită ca o metodă interdisciplinară de studiu a tuturor mărturiilor, materiale sau imateriale, a documentelor, artefactelor, stratigrafiilor și structurilor, a așezărilor omenești și a peisajelor urbane sau naturale, create pentru sau de către procesele industriale.

Mărturiile industriale devin elemente ale patrimoniului industrial doar atunci când au la bază valorile universale, cum ar fi valoarea socială care permite reconstituirea vieții cotidiene a oamenilor și care dă un important simț al identității, valoarea tehnologică și științifică pentru istoria manufacturii/industriei, ingineriei, construcțiilor, valoarea estetică a acestora din punct de vedere al arhitecturii, design-ului, concepției sau raritații.

Printre politicile de dezvoltare durabilă se numără astăzi și salvarea și reabilitarea unor situri industriale, o direcție de salvare a acestor mărturii industriale constituind-o muzeificarea lor, proces urmat obligatoriu de valorificarea culturală și turistică.

Fenomenul comerțului și cultura tradițională românească: aspecte de influență reciprocă

Adriana BUTNARU,
Institutul Patrimoniului Cultural

De-a lungul timpului, teritoriile românești au fost străbătute de multiple drumuri comerciale naționale și internaționale, care favorizau nemijlocit comerțul intern și extern din regiune. Trebuie să remarcăm interdependența între condițiile naturale, fenomenele culturii tradiționale și constituirea itinerarelor comerciale ce au tranzitat spațiul românesc, acestea producând la rândul lor un anumit impact asupra creării târgurilor / orașelor românești și chiar asupra procesului de geneză a statelor.

Navigația pe Dunăre, circulația intensă pe drumul moldovenesc (care deschidea calea comercianților spre porturile Mării Negre), locurile de popas, târgurile / orașele de tranzit din arealul românesc, precum și deosebirile geografice și economice locale favorizau comerțul, reprezentând aspecte relevante în dezvoltarea societății tradiționale românești. La acestea s-au referit în lucrările lor istoricii Gheorghe Brătianu, P.P. Panaitescu, Șerban Papacostea etc.

Numărul mare al negustorilor, drumurile comerciale, necesitățile orașelor, precum și ale populației rurale românești a condiționat aspectul calitativ, cantitativ și variat al mărfurilor. Astfel, obiectul comerţului îl constituiau: unelte agricole (seceri, coase etc.), arme albe (săbii, paloşe, pumnale etc.), cereale, țesăturile de mare diversitate, blănuri, bijuterii. Dinspre Moldova se exportau, mai ales, produse alimentare. În spațiul intracarpatic se exportau cereale, animale (boi, cai, porci), piei, lână, miere, ceară, vin şi alte produse. Din Transilvania spre Ţările Române extracarpatice se aduceau mărfuri, care în zonele respective nu se produceau sau se produceau într-o cantitate mică (fier, plumb, aramă, vopsele etc.). Un aspect comercial important îl reprezentau șeptelurile de bovine, exportate mai departe în ţările Europei de Apus, iar din Franţa, Germania, Italia, Cehia etc. erau aduse în Moldova şi în Ţara Românească țesături, îmbrăcăminte, încălțăminte, podoabe.

Ideologii intergrupale și probleme socio-psihologice ale identității etnice

Dr. Irina CAUNENCO,
Institutul Patrimoniului Cultural

Problema implementării cu succes a ideologiilor intergrupale, cum ar fi multiculturalismul, policulturalismul, necesită analiza teoretică și empirică a acestora. În același timp, este necesar să se țină seama de contextul socio-cultural modern și de particularitățile formării, transformării identității între reprezentanții diferitelor grupuri etnice. Ideologiile intergrupurilor includ atât o suprastructură construită social, cât și o substructură motivațională, care este un sistem general de credințe despre modul în care ar trebui să funcționeze societatea**.** Acest lucru, la rândul său, oferă o bază cognitivă pentru interpretarea mediului social. Asigurarea solidarității, securității, certitudinii sunt componente ale diferitelor forme de incluziune a grupurilor etnoculturale în societate [Grigoryev D. S., Berry J. W. A Taxonomy of Intergroup Ideologies. *Kul›turno-istoricheskaya psikhologiya = Cultural-Historical Psychology*]. Studiul identității etnice la diferite vârste (liceeni, tineri, adulți), grupuri etnice (moldoveni, ruși, bulgari, găgăuzi, ucraineni) a scos la iveală dominația motivelor etno-afiliative și autoidentificarea etnică pozitivă. Totuși, procesul de formare, de transformare a identității grupurilor etnice sunt de natură dinamică și evidențiază în mod clar problemele: caracteristicile percepției timpului (trecut, prezent, viitor) de către reprezentanții grupurilor etnice; schimbările socio-culturale care au loc în societate; transmiterea între generații; așteptările de aculturație.

Obiceiuri de recuperare a sufletului celor morți de moarte năprasnică

Carolina COTOMAN,
Institutul Patrimoniului Cultural

Tema morţii se află în centrul oricărui tip de cunoaştere a fiinţei umane, fie ea cunoaştere filosofică, etnologică sau religioasă. Căutarea soluțiilor de susținere a celui plecat în lumea de dincolo îi face pe cei rămași în lumea de aici să încerce căi de penetrare peste limitele dintre lumi. Fiecare neam și-a elaborat de-a lungul timpului sisteme funerare proprii, axate pe cunoștințe (sau doar credințe) ancestrale de asigurare, susținere și supraveghere a integrării pozitive a sufletului celui răposat în alte dimensiuni.

Există o structură comună a ritualului funerar, precum și a sistemelor de pomenire a răposaților, regăsită în linii mari pe întreg teritoriul românesc, o schemă ce își are rădăcini în perioada precreştină, coborând până în neolitic. Există, desigur, și diferenţe regionale, locale ce determină diversitatea formelor pe care le-a îmbrăcat viziunea asupra dualității *existenţă-moarte* de-a lungul timpului. Aproape întotdeauna fiecare ceremonial funerar este desfăşurat după obiceiul local.

În comunicare ne propunem o discuție asupra subiectului morții năprasnice și a zilelor și modalităților de pomenire a celor care au murit de moarte năprasnică. Cea mai acută problemă, pe care o scoate în evidență atât tradiția, cât și religia creștină, constă în faptul că în cazul morții năprasnice majoritatea răposaților pleacă în lumea cealaltă nepregătiți (nespovediți / nemărturisiți, neîmpărtășiți / necuminecați), iar sufletul este silit să iasă din trup brusc, fără pregătire pentru desprindere. Cei rămași în lumea aceasta au sarcina de a soluționa circumstanțele respective în scopul recuperării sufletului celui mort de moarte năprasnică.

În afară de rugăciunile personale și cele solicitate călugărilor și preoților, se obișnuiește aprinderea făcliilor în timpul slujbelor religioase pentru anumite perioade de timp, aprinderea lumânărilor speciale în biserică și pomenirea după nume în prima zi de Paști, ținerea slujbelor de pomenire în biserică și oferirea de pomeni la anumite sărbători, în mod special, la Ispas.

Kahalul în organizarea comunității evreiești din Basarabia sec. al XIX-lea – începutul sec. XX: tradiția iudaică și legislația rusă privitor la religii

Dr. Victor DAMIAN,
Institutul Patrimoniului Cultural

Evreii din Basarabia, la fel ca majoritatea evreilor care au trăit în Imperiul Rus în Zona de Aședere, respectau cu strictețe tradițiile prescrise de canonul religios. Păstrarea sistemului kahalurilor, a instituțiilor speciale de învățământ, a unei proceduri speciale de plată a impozitelor etc., toate acestea au contribuit la izolarea evreilor de alte grupuri ale populației Basarabiei.

Evreii se supuneau unei legislații speciale. Iudaismul, ca toate religiile necreștine, era tratat de autorități ca o religie străină. Constrânși de efortul de a supraviețui într-un mediu ostil, evreii se consolidau în jurul unui anumit centru, jucat de instituțiile comunitare: sinagogi, case de rugăciune etc. Rabinii adesea acționau ca intermediari între autorități și comunitate în rezolvarea problemelor importante.

În legile Imperiului Rus din 1835 privitor la evrei structura kahalului a fost clar definită. Conform legii, el se alegea pentru trei ani și era aprobat de autoritățile guberniei. Până în anii ’40 ai sec. al XIX-lea, autoritățile ruse considerau kahalul drept principalul organism comunitar care era responsabil de conducerea populației evreiești din provincii. Fiind în fruntea comunității evreiești, autoritățile alese ale kahalului asigurau comunicarea dintre comunitatea evreiască și autorități pe probleme legate de colectarea impozitelor, domeniile vieții comunitare precum educația, medicina etc.).

Ulterior, autoritățile ruse au adoptat o serie de măsuri legislative menite să reformeze conducerea comunităților evreiești. Conform legislației din 1844, funcțiile economice și administrative ale kahalurilor din Basarabia au fost transferate autorităților locale. Ca urmare, kahalurile nu au fost niciodată complet desființate și au continuat să existe ca organizații care se ocupau de viața religioasă internă a comunității pe toată perioada în care Basarabia făcea parte din Imperiul Rus.

Copiii în cadrul instituțiilor de educație timpurie din R(A)SSM în anii 1924-1961: aspecte politice, sociale și cotidiene

Dr. Adrian DOLGHI,
Institutul Patrimoniului Cultural

În educația sovietică preșcolară, locul principal îl ocupau grădinițele și creșele. Emanciparea femeii și educația viitorilor comuniști de către stat a fost realizată cu ajutorul învățământului preșcolar. Numărul de grădinițe în anii 1924–1940 în RASSM era foarte mic, deoarece conducerea RASSM era ocupată de alte probleme politice, social-economice, precum și de școlarizarea copiilor, care era prioritară.

În condițiile postbelice nu erau suficiente instituții preșcolare pentru a cuprinde toți copiii cu vârsta de până la 7 ani. De educația preșcolarilor se ocupau în continuare familiile și nu instituțiile de stat. Copiii care frecventau instituțiile preșcolare primeau îngrijire medicală, alimentație, care, după cum demonstrează rapoartele verificărilor, era deseori de calitate proastă și insuficientă, dar care era mai bună decât puteau primi în majoritatea familiilor sovietice sărace.

O soluție pentru eliberarea brațelor de muncă ale femeilor a fost deschiderea grădinițelor sezoniere pe timpul lucrărilor de primăvară – vară, dar acestea nu dispuneau de condiții sanitare adecvate, nici alimentația nu era corespunzătoare, iar cadrele calificate nu erau suficiente. La sfârșitul anilor ’50, numărul copiilor din grădinițele sezoniere era de 134410, iar în grădinițele permanente era de 13117. Astfel, deși în RSSM avea loc o creștere economică relativă, iar numărul grădinițelor a crescut continuu, totuși condițiile sociale continuau să fie precare și nu satisfăceau necesitățile populației. În anii 1944–1961, în general, situația grădinițelor era grea. Abia începând cu anul 1959 situația grădinițelor și copiilor în instituțiile preșcolare s-a îmbunătățit treptat.

La fel ca toate sferele societății sovietice, educația timpurie a copiilor a fost supusă ideologizării excesive. Deoarece copiii sunt mai ușor de modelat, se urmărea să fie crescută o tânără generație în conformitate cu valorile societății comuniste – cetățeni sovietici.

Milenco – dinastia de negustori și profesori din Chișinău

Dr. hab. Ivan DUMINICA,
Institutul Patrimoniului Cultural

Bazele dinastiei Milenco din Chișinău au fost puse de Ivan Milenco. El a fost negustor de ghildă, deținea în posesia sa o moară și câteva case în Chișinău, care se dădeau în chirie. Familia Milenco era cunoscută și prin acte de caritate, a donat bani pentru întreținerea schitului Suruceni.

Ivan Milenco împreună cu soția Ecaterina au avut opt copii. Fiul lui – Luca (n. 2 septembrie 1849), s-a manifestat pe tărâmul pedagogic, dedicându-i acestui domeniu 27 de ani. În perioada 1877–1881, a fost învățător la Școala de Felceri și la Școala de Obstetricieni din Chișinău. În 1882 el deschide școala elementară vizuală. Aici puteau să-și facă studiile copii de ambele sexe ce cuprindeau vârsta de 7–10 ani. Ulterior, absolvenții puteau să fie admiși în gimnazii. Din 1880 este membru al Societății Muzicale din Chișinău. Se știe că în 1884 el a fost unul dintre organizatorii Societății din Chișinău a Amatorilor de Artă Dramatică. În anii 90 ai sec. al XIX-lea L. Milenco a fost consilier al Dumei Chișinăului. După Condica rangurilor din Imperiul Rus, el avea rangul de funcționar de clasa a VIII-a. Se stinge din viață la 22 septembrie 1901, din cauza unei boli de inimă. A fost înmormântat la Cimitirul central din Chișinău (în vara anului 2021, cu suportul Societății Științifice a Bulgariștilor din Republica Moldova, monumentul funerar a lui L. Milenco a fost restaurat).

Pe soția lui Luca Milenco o chema Alexandra Timofeevna, împreuna aveau un băiat și cinci fete. Izvoarele arată, că una din fiice a absolvit Institutul de Medicină de Fete din Sankt Petersburg. Fiul lui Luca Milenco – Iurii s-a căsătorit cu Elisaveta Vasilievna, cu care au crescut trei copii, unul dintre care Boris s-a născut în noiembrie 1917 în orașul Votkinsk, reg. Veatka. Din cauza războiului civil, în 1920 Boris Milenco cu familia este nevoit să părăsească Rusia și se stabilește cu traiul în regiunea Manciuria (China). Mulți ani mai târziu, familia emigrează în Australia. Actualmente acolo locuiește stră-strănepotul lui Ivan Milenco – Michael.

Debutul literaturii rome în spațiul cultural interbelic românesc.

Rubrica „Din literatura țigănească” relevată în ziarul „Adevărul Literar și Artistic” (1933–1934)

Dr. Ion DUMINICA,
Institutul Patrimoniului Cultural

În anul 1939, în cadrul publicației științifice „Journal of the Gypsy Lore Society” (vol. XVIII), filologul specializat în studii rome, Bernard Gilliat Smith (1883–1973) publică o recenzie la cartea scriitorului britanic Sacheverell Sitwell „Roumanian Jorney” (rom.: *Călătorie în România*; London, 1938). În recenzie se menționează că „în Serbia, Bulgaria și România nu este vizibilă o experiență literară romantică locală, ce ar face viabilă coeziunea comunitară cu țiganii (romii); spre deosebire de Occident, unde deja a fost atestată o relație literară imanentă în diferite perioade. Majoritatea locuitorilor Europei de Sud-Est continuă să perceapă țiganii ca „ființe intangibile”; izolarea socială a țiganilor în acest spațiu istoric fiind determinată de o relație cauzală complexă”.

Neavând intenția de a supune unui contrast deliberativ această teză, prezentarea va elucida contextul cronotopic în care emerge debutul literaturii rome în spațiul cultural interbelic românesc.

La 28 mai 1933, Mihail Sevastos, directorul ziarului „Adevărul Literar și Artistic” (publicație periodică săptămânală; București) – inaugurează rubrica „Din literatura țigănească”, unde în perioada 1933–1934, G. A. Lăzurică „singurul țigan literat din România” publică primele „10 bucăți literare”. Acestea au redat într-un limbaj „vioi, colorat, accesibil și captivant” diverse episoade „pitorești” din viața cotidiană a romilor în nuvele, legende, narațiuni istorice, traduceri: „Liniște în casa lui Mirșka”, „Viața din șatră”, „Pentru un zâmbet”, „Alegere de vătaf”, „Amaru”, „Despărțenie”, „Duelul”, „Fedelesul”, „Mitologie romă”, „Țiganiada”.

La 14 aprilie 1935, rubrica „Din literatura țigănească” evoluează sub aspect etno-identitar, fiind redenumită „Din literatura romă”. Astfel, ziarul „Adevărul Literar și Artistic” devine prima publicație interbelică românească care a inițiat debutul promițător al literaturii țigănești / rome și a valorificat legitimitatea poporului rom de a-și exprima modul de trai tradițional în forme literar-artistice.

Divorțul în Țara Moldovei în sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea: între prevederi și realitate cotidiană

Dr. Alina FELEA,
Institutul de Istorie, Chișinău, Republica Moldova

Sursele, atât cele documentare, cât și cele narative, înregistrează destul de puține date despre divorțurile din Țara Moldovei în sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea. Se știe, că în reglementarea problemelor de divorț în Țara Moldovei se conduceau de normele locale de drept și obicei, prevederile fiind cuprinse în *Syntagma lui Matei Vlastares*, *Carte Românească de Învățătură, Îndreptarea Legii, Hexabiblul lui Harmenopulos* și *Кормчая Книга*. În conformitate cu canoanele religioase care stipulau sacralitatea căsătoriei, conform mentalității societății și obiceiurilor în sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea în Țara Moldovei autoritățile ecleziastice au permis desfacerea căsătoriei doar în cazuri deosebit de grave. Analizând cazurile de divorț din Țara Moldovei din sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea, constatăm că în fiecare caz sunt invocate mai multe motive de divorț, unele dintre care se suprapuneau, cele mai frecvente fiind: adulterul, tentativa de omor, beția, încălcarea normelor de căsătorie etc. Unele cereri de divorț conțineau doar un singur motiv de divorț, altele – mai multe motive. Soții își aduceau acuzații reciproce, relatând amănunte ale vieții de familie care sunt sesizate doar din aceste categorii de documente. Materialele de arhivă și sursele publicate arată, totuși, că se căutau diferite motive și mijloace de a rezolva această problemă și pentru a salva familia.

Procedura de divorț era una de durată, specială pentru fiecare caz în parte, dar comună în materie procedurală. Odată identificat motivul de divorț, partea care se considera nevinovată înainta o cerere (jalobă, rugăminte) de desfacere a căsătoriei, astfel că începea un proces de divorț, care avea câteva etape, care se încheia cu hotărârea instanței, care putea indica fie împăcarea, fie separarea, fie despărțirea, inclusiv pedepsele.

În cazul hotărârii de despărțire a cuplului, unul dintre soți sau ambii primeau *o carte de despărțenie*, despre care relatau și călătorii străini.

Opiniile etnopolitice ale lui Ion Dic-Dicescu (mai 1893 – aprilie 1938)

Dr. Oleg GALUȘCENCO,
Institutul Patrimoniului Cultural

Ion Dic-Dicescu (rus. Иван Осипович Дик) s-a născut la București în familia unui zugrav (pictor-muncitor). În anul 1910 a absolvit Școala Superioară Comercială. Numele și prenumele lui adevărat este Isidor Canton (conform altor surse – Conton, Kantor). În timpul Primului Război Mondial, din motive politice, a dezertat din armata română și a fugit în Rusia. La Petrograd, în aprilie 1917, a intrat în Partidul Comunist bolșevic din Rusia (PC(b)R). Din octombrie 1917 a luat parte la lovitura de stat bolșevică. A participat la războiul civil din Rusia, la formarea detașamentelor internaționale ale Armatei Roșii și la organizarea de celule și grupuri străine ale PC(b)R. Era secretar al Comitetului militar-revoluționar român din Odesa, care trebuia să contribuie la revoluționarizarea României.

I. Dic-Dicescu a participat activ la formarea Republicii Autonome Sovietice Socialiste Moldovenești și în dezbaterile despre problema identității etnice moldovenești cu comuniștii basarabeni. A susținut constant românizarea și latinizarea. La 8 ianuarie 1925, a trimis la numeroase adrese un memoriu „Cu privirea la construcția culturală în Moldova Sovietică. Împotriva devierii rusificatoare sub drapelul sovietic". Dar conducerea Uniunii Sovietice și ai Comintern-ului i-au sprijinit pe comuniștii locali și liderii Ucrainei. În 1922–1937 a lucrat ca profesor și cercetător la Moscova.

În perioada cultului lui I. Stalin, I. Dic-Dicescu a fost arestat la 5 aprilie 1937. La 4 ianuarie 1938, Colegiul militar al Curții Supreme a URSS l-a condamnat la moarte sub acuzare de spionaj. I. Dic-Dicescu a fost executat în aceeași zi în localitatea Kommunarca, lângă Moscova. A fost reabilitat în iunie 1956 și reintegrat în partid prin decizia Comitetului Central al Partidului Comunist Român în aprilie 1968.

Activitatea organizațiilor basarabene de binefacere pentru

refugiați în anii 1920–1921

Olga GARUSOVA,
Institutul Patrimoniului Cultural

Comunicarea este dedicată unui subiect puțin cercetat, dar care este actual și în situația contemporană. În baza documentelor de arhivă și a publicațiilor periodice, sunt analizate direcțiile și formele de activitate ale organizațiilor publice locale pentru care ajutau refugiații în perioada finală a Războiului Civil din sudul Rusiei. În condițiile când fostele structuri caritabile au încetat activitatea, afluxul masiv de persoane defavorizate în Basarabia a agravat brusc problema creării unor organizații umanitare speciale.

Societățile de binefacere, care au apărut mai devreme pe principiul național-confesional, au continuat să aibă grijă de compatrioți cu ajutorul ambasadelor (poloneze) și fundațiilor internaționale (evreiești). Refugiații de etnie rusă, majoritatea stabiliți la Chișinău, au fost ajutați sporadic de instituțiile bisericești și municipale. Pentru a oferi sprijin organizat mai larg creștinilor ortodocși de diferite naționalități aflați în nevoie, în toamna anului 1920, la inițiativa nobilimii locale a fost creat *Cercul basarabean de asistență pentru refugiații din diferite regiuni ale Rusiei* și a fost deschisă *Secția de refugiați* în cadrul *Comitetului basarabean de asistență pentru șomeri și nevoiași*, al cărui Consiliu de administrație a inclus personalități publice cunoscute, reprezentanți ai clerului și jurnaliști.

În comunicare se va acorda o atenție deosebită Secției de refugiații, care a devenit cea mai mare și mai influentă organizație și a reușit să unească diferite segmente ale populației în ajutorarea refugiaților. Pe lângă sprijinul material (alimente, indemnizații bănești, îmbrăcăminte, manuale), aceasta a asistat la găsirea locurilor de muncă și de trai, a oferit servicii medicale și juridice gratuite, a ajutat internații în lagăre, a apărat interesele de drept ale foștilor cetățeni ai Rusiei. Sursele principale de fonduri erau donații de la persoane fizice, de la mănăstiri, comercianți, proprietari ale întreprinderilor, dar se adunau și încasări din evenimente culturale, educaționale, de divertisment.

Modalitățile de rezolvare a problemei refugiaților au fost determinate atât de factori politici și socio-economici obiectivi, cât și de experiența bogată a basarabenilor în domeniul caritații publice și de vechile tradiții ale caritații creștine.

Pomișorul de Blajini – *axis mundi* și simbol al reînvierii sufletului

Dr. Natalia GRĂDINARU,
Institutul Patrimoniului Cultural

Studiul se axează pe relevarea simbolismului și funcției pe care o poarta unul dintre atributele sărbătorilor pascale – *Pomul* de Blajini.

Pomișorii de Blajini se tăie dintr-o creangă de pom roditor (vișin, prun, zarzăr etc., cu excepția nucului) de către un bărbat din casă sau un bărbat dintre rude. Conform tradiției, pomișorii au cam 3 – 4 crengi, cu lungimea de aproximativ 0,4 – 0,6 m. Astăzi nu se ține cont de numărul de crengi recomandat de tradiție, gospodinele optând ca pomul de Blajini să fie cât mai rămuros, ca să ajungă ramuri, pentru a face pomană fiecărui nepot.

Ramurile pomișorilor se împodobesc cu bomboane, biscuiți, covrigi, care se prind cu ajutorul unor ațe. La împodobirea pomișorilor participă copii și gospodina casei. Se zice că cei care împodobesc pomul, precum și cei care primesc pomana se vor revedea pe lumea cealaltă.

În ziua de Blajini, pomișorii se fixează în *crestată,* colac împletit în formă de cruce, care se așează pe mormânt. După ce preotul pomenește răposații, ramurile pomișorilor sunt separate și se dau de pomană împreună cu o bucată de crestată. În trecut, atât numărul pomișorilor, cât și numărul crestatelor erau în concordanță cu numărul *moșilor*, fiecărui mormânt revenindu-i câte un pomișor și o crestată.

Ramurile sau pomișorii primiți de pomană se despodobesc de dulciuri la cimitir sau acasă. Dacă sunt despodobiți la cimitir, aceștia se adună în grămăjoare și se așează la o margine, iar acasă sunt dați pe foc.

Pomișorul dat de pomană la Blajini, alături de *Pomul Vieții* din cadrul ceremonialului funerar sau de *Pomul cu pomeni*, dat de sufletul mortului la 40 de zile sau la un an de la deces, se asociază elementelor-simbol, consacrate integrării celor răposați în lumea de dincolo. Semnificația pomului funerar nu se reduce la aceasta. Grație proprietăților de regenerare, specifice copacului, pomișorii de Blajini sugerează o posibilă reînviere a celui plecat, prin solidarizarea destinului omului cu cel al arborelui. Din altă perspectivă, se identifică cu axa centrului, asigurând comunicarea dintre lumea subterană, terestră și celestă.

Contextul de activitate a elitei comerciale autohtone la sfârșitul sec. al XVIII-lea – începutul sec. al XIX-lea

Sorin GRĂJDARI,
Institutul Patrimoniului Cultural

Comerțul a avut un rol important în viața oamenilor încă din cele mai vechi timpuri. Dacă ne referim la comerțul românesc, putem afirma că, din cauza dominației străine în acest spațiu pe parcursul mai multor secole, constituirea unei elite comerciale autohtone s-a produs destul de anevoios. Astfel, pe lângă negustorii autohtoni, în comerțul românesc s-au implicat și cei străini. Dimitrie Cantemir menționa că „printre moldoveni rar care este negustor, ei consideră tot felul de comerţ drept înjosire, excepţie făcând doar vânzarea fructelor de pe pământurile proprii."

Deși în prima jumătate a secolului al XVIII-lea numărul negustorilor autohtoni era relativ mic, totuși, în Moldova este menționat negustorul român Manole, cumpărător de sate și mânuitor de bani, care pe atunci era considerat o persoană deosebit de importantă. Din procesul evreului David din Chișinău cu negustorii locali, care a avut loc în anul 1741, aflăm și despre alți negustori autohtoni: Tănase Hâncu, Ion Costin, Dumitrașcu Budul, Păladi și Andronic Gratea. Aflăm din același proces că negustorii autohtoni menționați aveau deschisă o dugheană.

În spațiul dintre Prut și Nistru, după anul 1812, politica comercială a țarismului în Basarabia a influențat semnificativ situația elitei comerciale autohtone. Pentru negustorii autohtoni era dificil să facă față concurenței. De exemplu, generalul rus K. F. Kazacikovski, în raportul „Descriere succintă a Basarabiei", în martie 1819, nota: „…toate sferele comerţului au fost acaparate de greci şi evrei care i-au oprimat pe moldovenii molatici şi ursuzi în speculaţii şi au devenit unicii negustori".

Cu toate că la sfârșitul sec. al XVIII-lea – începutul sec. al XIX-lea, circumstanțele nu erau favorabile pentru negustorii autohtoni, totuși, sunt atestați unii negustori moldoveni, care au dominat societatea prin influenţa, prestigiul, bogăția și puterea lor economică.

Patrimoniu muzeal - cercetarea colecției de ponevi a Secției de Etnografie a Muzeului Țării Crișurilor – Oradea

Dr. Sabina HORVATH,
Muzeul Țării Crișurilor – Complex Muzeal, Oradea, România

În rândul textilelor țărănești din Crișana își găsesc locul o subcategorie a cuverturilor de pat, numite local ponevi, denumire cu certă influență sârbă (srb. panjava). Din punct de vedere al arealului geografic, termenul de poneavă este atribuit unor textile de uz casnic, aparținătoare vestului României, cu extindere din Banat spre Arad și zona etnografică a Crișului Alb, corespunzătoare părții sudice a Crișanei. În regiunile mai nordice ale Crișanei, denumirea de poneavă nu se mai aplică, chiar dacă structura textilelor e asemănătoare sau chiar identică. În colecția muzeului Țării Crișurilor se află în acest moment un număr de 45 de ponevi iar cercetarea lor constă în stabilirea utilității, compoziției și tehnicii de realizare, a ornamentării și cromaticii specifice.

Evoluția instituției familiei ruse în RSS Moldovenească. Aspecte etnosociale

Irina IJBOLDINA,
Institutul Patrimoniului Cultural

Familiei, în calitate de instituție socială și grup etnosocial, îi sunt proprii procesele generale și pentru alte grupuri și instituții. În RSSM, relațiile familiale se dezvoltau în cadrul noii ideologii sovietice, suportând schimbări cardinale. Sistemul tradițional de viață familială, dominant în familia rusă din perioada țaristă (modelul familiei extinse tradiționale ruse), precum și în perioada interbelică (modelul familiei tradiționale românești), s-a transformat într-un tip nou, cel al familiei nucleare. Tabloul general al indicilor de nupțialitate la moldoveni și ruși în RSSM nu înregistrează deosebiri semnificative. Se observă procesele de apropiere ale indicilor de intrare în raporturi conjugale la orașe și sate, precum căsătoriile la vârsta de cca. 20 de ani. Rușii, precum și moldovenii, la constituirea familiei, din start se bucurau de o independență economică. Năzuința de a trăi „în propria casă" la tinerele familii era destul de puternică atât la ruși, cât și la moldoveni. La populația urbană, familiile sunt mai puțin numeroase, iar cei mai puțini copii erau în familiile de salariați, pe un fundal general de scădere a natalității (din 1955 fiind legalizate avorturile). Familiile ruse sunt, în ansamblu, cu mai puțini copii decât cele moldovenești. Familiile de 2-4 persoane – în cea mai mare parte erau determinate nu de etnie, dar de condițiile sociale și caracteristicile activității de muncă. Circa ¼ din familii, conform statisticilor, erau social amalgamate. A crescut și numărul căsătoriilor interetnice, în majoritate ruso-ucrainene și bulgaro-găgăuze (în funcție de factorul teritorial), iar direcția transformărilor etnic era legată de determinarea identității etnice și procesele de transmitere a culturii etnice (limbii materne), care aici nu coincideau pe deplin.

Ornamentele și sistemul compozițional al hainelor exterioare

Ina ISAC,
Institutul Patrimoniului Cultural

Motivele decorative de pe hainele exterioare, precum și cele de pe alte piese de port tradițional se disting de la o zonă etnografică la alta. Cojoacele, cheptarele, având dublă funcționalitate, deoarece servesc drept podoabă în zilele de sărbătoare și piesă de port zilnic pe timp răcoros, au diferențe perceptibile în ceea ce privește decorul. Anumite deosebiri ornamentale sunt motivate de vârsta și genul purtătorului. Cojoacele sau cheptarele pentru bătrâni se făceau albe, fără decor sau erau ornamentate cu linii drepte, ondulate, puncte, zig-zaguri, roate, ornamentele, fiind aplicate pe marginea cheptarelor. Pentru tineret, decorul se aplica pe toată suprafața, numindu-se cheptare înflorate.

Motivele ornamentale erau astrale, zoomorfe, vegetale sau geometrice. Cele mai preferate ornamente rămân a fi ornamentele geometrice, rozetele și roatele, romburile. Sunt frecvent atestate crucițe, musculițe (crucițe distanțate), steluțe, altița (zig-zaguri). Ulterior decorul se îmbogățește prin introducerea în compoziție a motivelor vegetale, precum flori, boboci de flori, frunze sau ramuri, frunzari, bradul cotit, poame, floarea de linte. Elementele decorative inspirate din natură sunt reprezentate stilizat. În aspectul hainelor exterioare persistă armonia și o combinație reținută în aplicarea culorilor. Gama cromatică predominantă este bicromă: roșu și negru. Se mai întâlnesc și combinații de roșu cu verde, albastru și galben, mai rar – roz și mov.

Compoziția ornamentală este expusă într-o formă clasică, măsurată și discretă, după cum sublinia L. Blaga, respectând cu strictețe simetria.

Pentru împodobire se foloseau strămăturile (lâniță de târg) și mătasea, se aplica blană pe marginile de la guler, jos și la răscroituri. Cusăturile decorative, broderiile se aplicau în 3, 7 sau 9 ațe, pentru a conferi o factură mai aspectuoasă decorului. Se mai aplicau fâșii sau șireturi din piele, elemente metalice sau mărgele.

Decorul hainelor de exterior confirmă rafinamentul și gustul artistic al poporului român.

Blidarul – element de bază al mobilierului din bucătăria țărănească din Basarabia

Elena MADAN,
Universitatea Tehnică a Moldovei

Blidarul este una din piesele de bază care nu putea să lipsească în interiorul gospodăriei țărănești, reieșind din funcția pe care o îndeplinea și anume, suportul unde se păstrau blide, vase, tacâmuri. Treptat odată cu apariția dulapurilor, această piesă apare tot mai rar în casele de la țară. Astăzi mai mulți designeri de interior propun amenajări de case în stil rustic. Stilul rustic înseamnă utilizarea materialelor din lemn și piatră, plante, motive folclorice și decorațiuni tradiționale. Utilizarea unor piese de mobilier tradițional sunt binevenite pentru completarea unui interior în stil rustic, astfel, în interiorul modern apar unele piese cum sunt: lăzi, bănci, bufete, și nu în ultimul rând – blidarele. Toate aceste piese necesită o analiză detaliată separată, pentru a observa cum ele au evoluat de-a lungul timpului.

Vizorul nostru se îndreaptă asupra blidarelor și a unor derivate a acestora, care îndeplineau funcție asemănătoare. Blidarele, fiind realizate cel mai des din lemn masiv, reprezintă un stelaj sau un dulap, care putea să difere ca formă și dimensiuni, având 2, 3 rafturi cu sau fără stinghii decorative, fiind uneori acoperite cu perdele sau uși. Acestea erau atârnate de perete, sprijinite pe un suport sau încadrate în perete. De obicei blidarele erau amplasate în tindă sau în camera de locuit, în apropierea ușii, a vetrei sau în alt loc din preajma locului de gătit mâncarea. Blidarele întâlnite în cercetările de teren nu se remarcă printr-un decor deosebit, precum sunt multe exemplare din muzeele din România care au un pronunțat caracter decorativ realizate în tradiționala tehnică a inciziei, ornamentate prin decupare și crestare. Dar totuși câteva piese găsite pe teritoriul Basarabiei se remarcă prin prezența în partea superioară a pofilelor ondulate sau a unor traforaje ce oferă un plus de eleganță și frumusețe. La unele blidare scândura laterală este tăiată într-o linie ondulată, pentru a ajunge la un maximum de curbură acolo unde se fixează bara de sprijin pentru farfurii, astfel încât forma este determinată de funcția acestora.

Culorile naționale românești în conștiința etnică și în spațiul cotidian al monahilor basarabeni din Muntele Athos în sec. al XIX-lea – începutul sec. XX

Alexandru MAGOLA,
Institutul Patrimoniului Cultural

Din simbolurile statale ale Republicii Moldova fac parte Stema de Stat, Drapelul de Stat și Imnul de Stat. Simbolurile heraldice statale sunt componente ale identității naționale a oricărui popor. Drapelul Republicii Moldova este tricolor: roșu, galben și albastru, fiind aprobat pe 27 aprilie 1990, dar aceste culori naționale au fost utilizate de locuitorii Basarabiei încă din sec. al XIX-lea. Unii istorici din Republica Moldova afirmă că basarabenii nu aveau conștiință națională românească până la Marea Unire din 1918 sau că, în general, erau lipsiți de conștiință națională, deși identitatea românească a basarabenilor în sec. al XIX-lea este confirmată de sursele științifice rusești ale vremii. Cu toate acestea, culorile naționale românești au intrat în conștiința etnică și au fost utilizate în spațiul Țării Moldovei din cele mai vechi timpuri. În rezultatul cercetărilor de documentare efectuate în Grecia, s-a constatat că în anul 1606 tricolorul era folosit în documentele cancelariei domnești a lui Ieremia Movilă, iar în sec. al XIX-lea – începutul sec. XX monahii basarabeni din Sfântul Munte Athos (Imperiul Otoman și Grecia), din punct de vedere etnic, se identificau ca români și foloseau deseori în viața lor cotidiană diferite simboluri naționale românești, precum stema Familiei Regale Române, alfabetul latin și tricolorul. Tricolorul era sculptat și pictat în chiliile monahilor basarabeni, pe fațadele bisericilor, în manuscrise, în tablouri votive și chiar pe obiectele de uz casnic. Conform unor surse, drapelul tricolor a fost arborat pe zidurile bisericii din Schitul Lacu, locuit în sec. al XIX-lea de monahii veniți din Basarabia. Ba mai mult, tricolorul era folosit și de monahii români veniți din alte gubernii ale Imperiului Rus, precum Podolia, Herson și Ekaterinoslav, teritorii care astăzi sunt greu încercate de războiul sângeros, declanșat de Rusia împotriva Ucrainei.

Simbolul lupului în discursul științific și percepția publică a găgăuzilor (pe baza publicațiilor științifice și mass-media)

Dr. Diana NICOGLO,
Institutul Patrimoniului Cultural

În ciuda faptului că în arsenalul studiilor găgăuzilor există în prezent numeroase publicații despre problema semnificației simbolului lupului în cultura etnică a găgăuzilor, o discuție în jurul acestei probleme apare periodic în diverse mass-media. Așadar, în eseurile sale, V. A. Moșkov, în contextul Sărbătorilor Lupului, menționa că găgăuzii tratează lupul cu mare respect. În a doua jumătate a secolului XX M. N. Guboglo în articolul „Date etnoculturale despre trecutul nomad al găgăuzilor", bazat pe propriile materiale de teren și studii ale imaginii lupului în cultura altor popoare, indică pe bună dreptate că strămoșii găgăuzilor aveau un cult al lupului, iar ecourile acestui cult se păstrează în prezent. La începutul secolului al XXI-lea folcloristul V. I. Sîrf într-unul dintre articolele sale a stabilit evoluția imaginii lupului, reflectată în basmele populare, a cărei esență este schimbarea atitudinii față de lup: de la o atitudine sacră față de el la una satirică.

În lucrările sale ulterioare, M. N. Guboglo subliniază universalitatea imaginii lupului pentru cultura multor popoare (slave, turcice, populația din Peninsula Balcanică etc.). În plus, cercetătorul demonstrează în detaliu că lupul ca simbol de etnomobilizare este un construct care a fost creat cu forțele elitei intelectuale din rândul găgăuzilor.

E. N. Kvilinkova, împărtășind punctul de vedere că lupul a fost în trecut un totem pentru strămoșii găgăuzilor, îl califică drept un element caracteristic popoarelor din zona carpato-balcano-dunăreană. În același timp, cercetătoarea consideră că în prezent a avut loc „reanimarea" imaginii lupului, rezultatul căreia a fost transformarea acestuia într-un simbol.

În discursul public (în mass-media), există o percepție a lupului ca strămoș al întregii familii turcești. De regulă, susținătorii unei astfel de poziții exprimă dorința de a „înregistra" lupul „găgăuz" în lumea turcă și de a desemna apartenența găgăuzilor la cultura comună turcă.

Arhetipuri și personaje feminine în cadrul tradițiilor de primăvară

Raisa OSADCI,
Institutul Patrimoniului Cultural

În cultura tradițională românească, la fel ca în alte culturi tradiționale, formate într-un mediu geografic similar, prevalarea ritualică a arhetipurilor și personajelor masculine sau feminine, în anumite perioade ale anului, se află în corespundere cu direcția ascendentă sau descendentă a vectorului luminii, precum și cu proporția dintre întuneric și lumină pe parcursul a 24 de ore.

În scurt timp după obiceiurile de Bobotează, care încheie ciclul calendaristic de iarnă, când a fost sărbătorită masiv Nașterea Luminii și a Divinității masculine, marcând, concomitent, și schimbarea direcției negative a vectorului luminii în una pozitivă, de creștere a luminii, perioadă în care elementul masculin, solidar cu arhetipurile luminoase, a prevalat, demarează tradițiile de trecere către primăvară: la *Trei Ierarhi* / *Teclele* / *Filipii de iarnă* (30 ianuarie / 12 februarie) încep să se *strâmbe pârtiile*; la Întâmpinarea Domnului (*Strătenia*) / *Ziua Ursului* (2/15 februarie) *se bate iarna cu vara*.

În preajma echinocțiului, se manifestă tradițiile de primăvară propriu-zise: Dragobetele (24 februarie sau altă zi apropiată) – *fiul Babei Dochia* (Mare Zeiţă Mamă în ipostază bătrână) şi *soţul Nurorii Babei Dochia* (Mare Zeiţă Mamă în ipostază tânără), care, împreună cu al treilea element neantropomorf – *fraga*, constituie o trinitate divină feminină, astfel, Dragobete relevându-se ca parte aderentă a acestei trinități; ziua Babei Dochia / Odochia – Marea Zeiță Mamă autohtonă (1/14 martie), urmată de zilele Babei, care la 9/21 martie, în proximitatea nemijlocită a echinocțiului, vor fi preluate de Moși; *Teplea Alexei / Ziua Crucii de Primăvară / Ziua Şarpelui / Ziua Peştelui / Retezatul stupilor* (17/30 martie), când *se deschide pământul* și ies șerpii, învie insectele. Pe echinocțiul de primăvară se axează și ciclul pascal.

Așadar, componenta feminină va avea o prezență notabilă în cadrul tradițional, mai ales, până la echinocțiu, când durata timpului diurn va depăși durata timpului nocturn.

Inițierea procesului de valorificare a studiilor rome în Republica Moldova de către doctorului habilitat Ion Dron (anii ’90 ai sec. XX)

Dr. Svetlana PROCOP,
Institutul Patrimoniului Cultural

După aprobarea Declarației de independență a Republica Moldova (Legea nr. 691-XII din 27.08.1991), reprezentanții notorii ai etniilor conlocuitoare au inițiat procesul de renaștere etnoculturală. În presa locală au apărut o serie de publicații ale oamenilor de știință, scriitorilor, funcționarilor publici și personalităților politice, în care au fost conturate perspectivele de coeziune socială și promovare etnoculturală a comunităților etnice din Republica Moldova. Doctorul habilitat Ion Dron, a fost unul dintre primii cercetători (până la formarea Sectorului de Istorie și Cultură a Țiganilor (Romilor) din Republica Moldova în cadrul Institutului de Cercetări Interetnice al AȘM (2004)) care a reliefat în presa locală principalele domenii de cercetare a comunității rome. Această activitate științifică a fost susținută normativ prin Ordonanța Președintelui Republicii Moldova nr. 51 din 08.10.1993 „*Despre unele măsuri pentru dezvoltarea culturii țiganilor din Republica Moldova*: art. 2. Guvernul și organele de autoadministrare locală să asigure prin organele lor de presă publicarea permanentă a unor articole cu tematică țigănească”.

Sub aspect general, interesul cercetătorului a fost direcționat spre abordarea problemelor statistice (numărul și localizarea romilor în Republica Moldova), istorice și etnografice. Ion Dron este cunoscut în istoria științei Republicii Moldova și ca un specialist în domeniul lingvisticii, manifestând interes pentru studierea etnonimiei și antroponimiei romilor din Republica Moldova. Preocuparea prioritară a lui I. Dron pentru limba romani se explică în mare parte prin experiența științifică acumulată, care i-a permis să ofere o versiune proprie despre originea limbii romani. Conștientizând faptul că orice limbă, dacă nu este folosită de vorbitorii ei nativi, în cele din urmă „se pierde”, I. Dron salută publicarea primelor dicționare și manuale în limba romani, elaborate sub îndrumarea colegului său lingvist din România, profesorul Gheorghe Sărău. În ultimii ani de activitate științifică , dr.hab. Ion Dron accentuează necesitatea promovării și popularizării studiilor rome în Republica Moldova, reliefând faptul că în istoria romilor rămân multe pete albe.

Câteva reconsiderații cu privire la muzeele ororilor totalitare

Dr. habil. Dumitru-Cătălin ROGOJANU,
Muzeul Civilizației Dacice și Romane Deva/ Universitatea
de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie „George Emil Palade”
din Târgu-Mureș

În sens larg, muzeele ororilor totalitare în secolul al XXI-lea nu sunt văzute doar ca simple locuri de prezentare a unor fapte trecute abominabile, ci ele au rolul de a transmite vizitatorului anumite atitudini și emoții privitoare la faptele trecute, cât și în formarea unor perspective în care viitorul apare mai bun. Dincolo de latura politică a creării lor, acestea denotă și un puternic caracter emoțional, ele putând fi privite și dintr-o perspectivă socială, de apropiere a cetățenilor față de propiul trecut, dar și de asumare a sa. Desigur, aceste locuri memoriale evidențiază și o traumă istorică locală și națională, ele sunt urme care frapează prin tragism, dar pot determina generațiile viitoare să se gândească reflexiv și cald la trecutul traumatizant al generațiilor mai în vârstă. Educația muzeală prin intermediul acestor situri memoriale este pentru Luiza Kończyk un „termen care descrie practica și teoria istorico-politică de pedagogie în aceste locuri, ea combină câștigul și aprofundarea cunoștințelor istorice cu autodezvoltarea și modelarea atitudinilor dezirabile din punct de vedere social, prin utilizarea metodelor educaționale”. În plus, pentru autoare „pedagogia locurilor memoriale are ca scop, printe altele, învățarea toleranței și a respectului pentru diversitate și modelare membrilor reflectivi și activi ai societăți”. Latura morală și civică a acestor spații memoriale este determinantă în crearea unor cetățeni responsabili care își dau seama de traumele fizice și psihice create de regimurile totalitare. Respectul pentru oameni și toleranța reprezintă alte elemente fundamentale transmise de aceste locuri memoriale iar impactul politic și socio-educațional este și el înglobat în acestea. Muzeelor le revine sarcina sacră de a imortaliza în istorie și în conștiința oamenilor fapte ale trecutului care pătează memoria colectivă prin atrocitățile săvârșite de oameni împotriva oamenilor, de a-i educa prin puterea exemplului de a nu repeta greșelile trecutului și de a contribui la constrirea unei societăți mai bune și mai tolerante.

Semiotica geamurilor, ușilor și pragurilor în obiceiurile și riturile găgăuzilor

Dr. Evdochia SOROCEANU,
Institutul Patrimoniului Cultural

Un rol aparte în determinarea semanticii și simbolismului locuinței îl joacă semiotica unor părți ale casei precum geamurile, ușile și pragurile. Conform credințelor populare, ușile, pragurile și geamurile sunt hotarul dintre lumi (există obiceiul de a pune cruci pe uși, este interzis să privești înmormântările prin fereastră sau gardul casei), conexiunea și separarea spațiilor, precum și legătura dintre ele. Fiind la hotarul dintre exterior („străin") și interior („al său"), ușile, pragurile și ferestrele devin purtătoarele funcțiilor de protecție și fac parte din codul de protecție.

În viziunea găgăuzilor, geamurile, ușile și în special pragul casei erau considerate intrarea în casă atât pentru forțele bune, cât și pentru cele rele. Pentru a proteja gospodăriile și animalele de companie de forțele malefice, au fost efectuate anumite acțiuni rituale de natură apotropaică. În acest sens, o importanță deosebită era acordată usturoiului. Astfel, de Sf. Andrei, pentru a alunga forțele malefice din casă, se frecau fruntea și mâinile cu usturoi, se mânjeau ferestrele și se punea semnul crucii pe uși și porți. Tot atunci, seara, se împrăștia mei în pragul casei. În perioadele sacre de *tranziție*, întreaga comunitate rurală trebuia să protejeze locuința și animalele de forțele malefice. Pentru aceasta se îndeplineau anumite ritualuri, de exemplu, ritualul „depozitării usturoiului" (sarmısak beklemää) sau curățarea rituală a grajdurilor (dam kürümää). Multe ritualuri se făceau pe pragul casei/camerei (hotarul între lumi). Astfel, pentru a proteja oamenii și animalele de răni de Sf. Simon era interzis să se folosească obiecte tăietoare: cuțite, topoare, foarfece. Dacă era mare nevoie de acest lucru, se lovea pragul cu toporul de trei ori, zicând o formulă verbală magică: „Dacă ceva este sortit să se întâmple, să se întâmple pragului".

În calendarul găgăuz al obiceiurilor și ritualurilor, geamurile, ușile și pragurile au diverse semnificații simbolice, principalele fiind distincția dintre „străin" și „al său", lumea reală și cealaltă și protecția de forțe malefice.

Importanța culturii securității și siguranței persoanei în formarea și păstrarea identității

Dr. hab. Serghei SPRINCEAN,
Institutul de Cercetări Juridice, Politice și Sociologice

Formarea și păstrarea identității implică procese psihosociale, axiologice și politice complexe referitor la interiorizarea valorilor specifice exprimării individualității unei persoane sau a unei comunități. Conștientizarea identității naționale, politice, culturale sau etnice este direct legată de procesul de păstrare și valorificare a patrimoniului cultural al comunității sau societății. De asemenea, un element de o importanță fundamentală pentru formarea și păstrarea identității îl reprezintă cultura securității și siguranței (a persoanei, a comunității sau la nivel internațional), care devine o condiție importantă pentru o dezvoltare sustenabilă într-o societate a riscurilor.

Cultura securitară a persoanei devine, în contextul proceselor identitare, elementul-cheie în aprofundarea implicării cetățeanului în gestionarea societății, prin (auto)responsabilizare și asumarea unor funcții publice de importanță fundamentală. De asemenea, cultura securității este strict legată de modul, resursele, potențialul și posibilitatea de asigurare a siguranței persoanei. Aceasta poate și trebuie să fie amplificată prin cunoașterea mai aprofundată a caracterului și specificului unor asemenea fenomene precum democratizarea, securizarea, responsabilizarea socială a cetățeanului, investirea acestuia cu noi cunoștințe și abilități care pot contribui operativ și decisiv la asigurarea securității și siguranței personale și comunitare. Astfel, specificul concepției securității umane are la bază conceptul drepturilor fundamentale ale omului și reducerea semnificativă a riscurilor umane în contextul schimbărilor globale și microsociale, care implică amenințări imediate și latente.

Abordările contemporane privind formarea și păstrarea identității se bazează pe conștientizarea dezvoltării persoanei și comunității umane într-un context politico-istoric. Doar într-un mediu securizat e posibilă transmiterea moștenirii culturale, a valorilor materiale și spirituale generațiilor viitoare.

Materialul a fost elaborat în cadrul proiectului: 20.80009.1606.05 *Calitatea actului de justiție și respectarea drepturilor persoanei în Republica Moldova: cercetări interdisciplinare în contextul implementării Acordului de Asociere Republica Moldova – Uniunea Europeană.*

Decorul tradițional al stâlpilor de poartă ciopliți în piatră din satul Brănești, raionul Orhei

Sergiu SUVAC,
Institutul Patrimoniului Cultural

În comunicare va fi analizată construcția și decorul stâlpilor de poartă, ciopliți în piatră, care de-a lungul secolelor a devenit o carte de vizită a satului Brănești, situat în Codrii Orheiului. Deși localitatea se află într-o zonă silvică, cariera de piatră din apropiere oferă meșterilor pietrari din partea locului posibilitatea de a imprima peisajului și o amprentă vernaculară de cultură a pietrei. Aspectul stâlpilor de poartă reprezintă o simbioză dintre sculptură și culoare, ce deseori se află în armonie cu casa și alte acareturi din ogradă.

Din spusele lui Victor Tarnovschi, meșter popular din localitate, constatăm că stâlpii, care la prima vedere par a fi ciopliți dintr-un bloc unitar, sunt construiți din patru elemente.

Baza/temelia reprezintă o bucată mare de calcar (1000 x 1000 x 800 mm) cu rol de *fundament* al stâlpului, ce nu îi permite acestuia să se încline sau să se clatine.

Coloana propriu-zisă este construită din *cotileți* mai mici, dimensiunile cărora variază (390 × 190 × 188 mm sau 490 × 190 × 240 mm), fiind consolidați între ei cu ciment sau mortar.

Placa de legătură constă uneori dintr-o bucată plată integrală de calcar, alteori din 3–4 straturi de piatră, având dimensiunile laterale aproximativ egale cu cele ale bazei și comportă o funcție dublă: de a prezenta vizual un fragment de coloana simetric cu baza și de a oferi un suport (o platformă) pentru floarea de piatră din vârful stâlpului.

Floarea de piatră reprezintă elementul-cheie al sistemului articulat, fiind cea mai complexă figură arhitecturală a stâlpilor de poartă. În cele mai frecvente cazuri aceasta este o imagine stilizată tridimensională a trandafirului (rozei).

Stâlpii de poartă au fațada decorată astfel, încât să se observe de la distanță. Decorul este realizat prin cioplirea unor simboluri ornamentale, colorate cu albastru de diverse nuanțe, asociat cu bunăstarea, curățenia și pacea familiei. Uneori stâlpii de poartă sunt vopsiți integral cu var, la care se adaugă puțină sineală.

Procesul de păstrare a culturii tradiționale prin sistemul de învățământ din RSS Moldovenească (anii ’50 ai sec. XX)

Dr. Valentina URSU,
Institutul Patrimoniului Cultural

Prezenta comunicare este dedicată interpretării unor acțiuni pentru păstrarea culturii tradiționale în cadrul instituțiilor de învățământ din RSS Moldovenească în anii ’50 ai sec. XX.

Documentele de arhivă abundă în numeroase directive, hotărâri, dispoziții privind atragerea instituțiilor de învățământ de toate nivelele în formarea tinerilor, precum și a cadrelor didactice, în propagarea noilor idealuri în detrimentul vechilor modalități de educație. Totuși, sunt firave și unele activități pentru transmiterea elementelor culturii populare, exprimate prin cântec, dans, obiceiuri strămoșești. Atestăm manifestări de păstrare a respectului față de câteva meșteșuguri tradiționale: țesutul covoarelor, broderie, croșetare, cioplitul în lemn.

Structurile de partid și de stat înțeleg importanța cadrelor de pedagogi în formarea idealurilor sovietice. De aceea se investesc mari resurse financiare și materiale pentru creșterea numărului de tineri ce își fac studiile în instituțiile cu profil pedagogic, care, obligatoriu, după absolvire sunt repartizați în școlile din raioanele și localitățile republicii. Instituțiile de învățământ superior pedagogic ce activează în această perioadă în RSSM: Institutele pedagogice din Chișinău, Tiraspol, Cahul, Institutul de învățători din Soroca sunt atrase în promovarea idealurilor socialiste. Școlile pedagogice din Orhei, Călărași, Bender, Cahul, Bălți, Tiraspol, Briceni ocupă un loc din ce în ce mai mare în procesul de educație comunistă.

Mecanismele de impunere a noului model de viață sunt variate și perfide: falsificarea istoriei naționale, limitarea accesului limbii române, interzicerea literaturii românești, cenzurarea conținuturilor manualelor, obligativitatea participării la manifestările de propagandă, distrugerea obiectelor patrimoniului cultural material etc.

În ansamblu, cultura tradițională este limitată la puține domenii și marea majoritate a formelor vieții populare sunt interzise sau date uitării.

Tradițiile de nuntă ale lipovenilor din Republica Moldova

Dr. Tatiana ZAICOVSCHI,
Institutul Patrimoniului Cultural

În baza cercetărilor de teren ale autorului au fost relevate trăsăturile caracteristice ale nunții tradiționale a lipovenilor din Republica Moldova. În materialul de față vom prezenta câteva dintre ele. Nunțile se țineau mai ales iarna, în perioada de dulce, sau toamna, când recolta era deja terminată. Nunta tradițională dura trei zile, iar această particularitate s-a păstrat, în mare măsură, până în prezent. Duminică, după cununie, nunta se făcea în casa mirelui, a doua zi – mutatul la casa miresei, așa-zisele „otvodinî" – nunta în casa miresei, iar în a treia zi erau invitați doar cei apropiați. În prima și a doua zi, se efectua „legatul" rudelor (părinții, cumetrii etc.): pentru aceasta se foloseau tăieturi de stofă, prosoape brodate, care se legau în cruce peste ambii umeri. De obicei nunii se alegeau printre nașii de botez, care îndemnau invitații să ofere cadouri tinerilor; iar a doua zi după nuntă ei mergeau prin sat și adunau aceste „daruri" (grâne, capre, miei, stofe etc.). Se ofereau și bani: „Odinioară așa era când dădeau: în „buzunarul stâng", în „buzunarul drept" și socrilor. „Buzunarul stâng" era în special pentru tinerii căsătoriți, „buzunarul drept" – pentru gospodăria lor comună" (Dobrogea Veche). În dimineața celei de-a doua zi, nașa intra în camera tinerilor pentru a se convinge de „onestitatea" miresei. Dacă se adeverea, ea ieșea la oaspeți cu o batistă sau fundă roșie. După aceea, nunta se muta în casa miresei, la „otvodinî". „Se mergea cu steagul roșu, care era atârnat pe o prăjină. Femeile cântau. Iar cei mai în vârstă mergeau în față și cântau „Harul Duhului Sfânt" (Cunicea). Mireasa în timpul nunții obligatoriu purta basma, sub care, după cununie, mai purta și kicika, iar mirele era încins cu brâu; în rest erau îmbrăcați în haine festive. Din bucatele tradiționale, menționăm tăieței serviți cu un sens anumit; asta însemna că ospățul de nuntă se apropia de sfârșit. De asemenea, în comunicare sunt analizate și o serie de transformări care au avut loc în tradițiile de nuntă ale lipovenilor din Republica Moldova, în special în orașe.

Internal migration of Ukrainians in Moldova in the late XX – early XXI centuries

Victor COJUHARI, Ph.D.,
Institute of Cultural Heritage

Along with the natural movement, the demographic parameters of the population are also affected by the mechanical movement of the population (migration).

The main reasons for migration are economic, political, national, religious and others. Forms: pendulum (shuttle) labor trips, seasonal, related to seasonal work, trips for rest and treatment, tourism, as well as religious pilgrimages to holy places, etc.

According to the types of migration, external (interstate) and internal (movement of the population within one country) are distinguished. There are migrations of the rural and urban population, intercity and migrations within the countryside, as well as migrations within individual territorial units (inter-district, etc.).

Internal migration plays a large role in the distribution of labor resources, a balanced social policy, and the provision of food and other resources.

In recent years, there has been an increase in the number of internal migrants. So, during 2018, 31.4 thousand people changed their place of residence in the country. The population mobility index in 2018 was 10.9 per 1,000 inhabitants compared to 10.1 in 2014. Internal migrants are mostly able-bodied (more than 89%), with a predominance of the age group of 20-49 years.

According to statistics, in most of the settlements of Moldova with a significant Ukrainian population, Ukrainians are characterized by a fairly long living in the place of permanent residence, as well as residence exactly at the place of birth.

According to the directions of internal migration, Ukrainians, as well as Moldovans, most often move from rural to urban areas, especially to the capital. At the same time, when moving from one rural area to another, Ukrainians prefer settlements where their fellow tribesmen live.

Oral history at school as a way to preserve and promote the ethnocultural heritage of Ukrainians

Oksana DROHOBYTSKA, Ph.D., Vasyl STEFANYK,
Department of Ethnology and Archeology, Precarpathian National University, Ivano-Frankivsk, Ukraine

Modern science understands oral history as the process of transmitting and recording memories, and various forms of newly created documents, as well as further analysis of the original sources. The focus is on a biography of an ordinary person, which reflects the history of everyday life and the realities of time. Therefore, one of the main is the autobiographical method.

The use of oral history during school classes, as well as in the organization of research and exploration activities of student youth in out-of-school educational institutions seems to be especially interesting and promising. According to the authors of the manual "Living History. The Method of Oral History at School" (2020) the use of this method in a relaxed way motivates students to study modern history, often introduces them to topics not covered by the curriculum, and with regional specifics. If necessary, they visit a museum or archive, learn a number of practical skills (working with audio and video equipment)

Student projects can be implemented in the framework of standard training, historical seminar or independent work in extracurricular activities. Research on oral history should also be used in group work. The work of such a group is carried out in two directions: theoretical (lectures on interview methods, reports, participation in conferences) and practical (expeditions to find respondents, direct interviews and its interpretation).

Topics that should be actively developed through oral sources include: biographies of prominent figures of the region, the history of individual settlements, genealogical research and various aspects of everyday life.

In addition to cognitive, oral history has a powerful educational value, because when getting acquainted with contemporaries, students often look at already known facts, rethink them, think more deeply about the problems of the older generation. In the process of interviewing, they gain invaluable communication experience, which is so necessary in the age of gadgets and the Internet.

The role of interior design in the ethnic themed restaurants of Chisinau

Nina IVANOVA, Ph.D.,
Institute of Cultural Heritage

Restaurants present a growing body of scientific research in the field of anthropology of food, as well as in economy studies, management, tourism etc. Restaurants provide a special space where many characteristic features of a society are played out, in particular social groups and roles, symbolic consumption, borders of private and social life, and presentations of cities, regions, countries, in which they are located or which they mean to represent. As to the ethnic themed restaurants, foreign cultural anthropologists mainly focus on the venues belonging to ethnic minorities or migrants, raising the problem of authenticity and culture exoticization. However, it is important to define the role of such restaurants in their native milieu, especially in the context of globalization.

Ethnic themed restaurants play an important role in sustaining and promoting local culture both to the foreign visitors and to the local residents, for they provide opportunity of one's exposure to cultural discourse – an exotic one for the tourists and a shared one for the natives. In this respect the restaurant's authenticity plays the main role and can be defined by menu, cooked from the local products and according to the local receipts. Nevertheless, the venue's "atmosphere" is of the same importance; it is created by means of interior design, decorations, costumes of waiters, background or live music, personnel and service style. In Chisinau such restaurants present some hubs of ethnic rural culture in an urban environment, therefore their decoration very often includes either authentic objects and materials (for example, Sălcioara, La taifas, La crișma, Gok oguz), or stylizations, if their owners sought to reinterpret or modernize traditions, as at La plăcinte chain or Fuior Gourmet, specifically. Authenticity, in such event, may be qualified ambivalently – as an objective reality or as a social construct. It is important consequently to trace and analyse its perception by the restaurants visitors, as well as by interior designers and professional community.

"Циганешти князове" and the issue of coming of Roma people to the lands of Țara Moldovei and Țara Românească

Aleksey ROMANCHUK,
Institute of Cultural Heritage

Information about "*Циганешти князове"* was mentioned in a Moldavian medieval document dated 1414 A. D. The most appropriate interpretation of these words is the following: the document tells about some "knezs Tsiganesti", where *князове* (the plural form of a Romanian word borrowed from Slavic languages) means "the chiefs of patronymic community-village", and *Циганешти* is an anthroponym-patronym, which denotates several (at least two) people that descended from a man whose name is *Цыган*. Next, this name, *Цыган* comes from the ethnonym *tsigan* (an old ethnonym for Roma people). Therefore, this is the name of a Roma man, more probably. Following the typical Romanian medieval toponymical model (an early model) the patronymic *Цыганешть* later gave birth to the oikonym (name of a village) *Цыганешть*.

According to L. L. Polevoi, the formation of the complete form of Romanian oikonyms with suffix *-ешть* needed about 102 +– 29 years. Thus, the origin of the village headed by „Циганешти князове" we have to date earlier than 1400 A. D. Moreover, it is possible also that (as some other early Moldavian villages (see researches of L. L. Polevoi and N. D. Russev)) this village appeared even in the times of the Golden Hoard.

This conclusion comes also from the mentions of "кнез Коман" among the Roma gifted to the Bistritsa monastery (in the document of 1428 A. D.). This name, *Koman*, evidently comes from the ethnonym *koman*/*kuman*.

We can suppose that early groups of Roma (being merchants and craftsmen), that came to the Balkans in the XIII – early XIV centuries A. D., at the same time entered the Carpathian-Dniester lands, which were owned by the Golden Hoard. Probably, these early groups of Roma were attracted to the Carpathian-Dniester region by the economic growth and urbanization that started here in the times of *Nogay* and, later, in the early XIV century A. D. when some new Golden Hoard's cities (Shekhr al Djedid, and the city near Costești village) appeared in the Prut-Dniester region.

Traces of the Pogrom in the ethno-cultural Identity of Chișinău

Irina ȘIHOVA, Ph.D.,
Institute of Cultural Heritage

The influence of the Chișinău pogrom on the social life in Bessarabia, the Russian Empire and the whole world was and remains enormous. The word pogrom entered the European languages. Publications about the pogrom in Chișinău – from newspaper articles, essays, poems and novels to scientific research – began to appear as early as April 1903 and have not dried up to this day. The whole world, from all continents, sent money, collecting a million rubles, an enormous sum for those times. The consequences of the pogrom were the growth of Jewish self-consciousness, the formation of Jewish self-defense groups, the explosive growth of Zionism and emigration – not only to Palestine, but also to Americas, Africa and Australia. Even today, tens or hundreds of thousands of Jews around the world remember that their ancestors emigrated from Chișinău after the Pogrom, fearing (sadly, rightly) the next pogroms. The number of victims and the extent of the destruction were unprecedented in the history of the Jewish community in the Russian Empire. Jewish history does not remember such a massacre since the Middle Ages. As a result of the investigation, several dozen people were brought to trial on charges of robbery, murder and rape, but only a few received minimum sentences. The burden of restoring damaged property was borne by the Jews themselves. It became clear that the Empire, whose citisens in the early 20th centuries included more than half of the world's Jews, would do nothing to protect them or their rights and freedoms. The presented communication gives for the first time a detailed picture of the pogrom in its material embodiment with reference to concrete locations in Chișinău then and today.

Социальный мир, отраженный в новеллистических сказках и анекдотах болгар Молдовы и Украины

Др. Надежда КАРА,
Институт культурного наследия

Социальный мир в фольклоре болгар Молдовы и Украины – часть этнической картины мира в ее фрагменте – «мир человека» (в соположении с ее составными частями – «мир природы: флора, фауна»). Мир человека во фрагменте «социальные отношения» отражен как в словесном фольклоре в целом, так и в сказочном в частности.

Мир социальности в болгарском сказочном фольклоре как фрагмент этнической картины мира до сих пор не был предметом системного исследования в фольклористике. На наш взгляд, эта сторона содержания фольклорных текстов – один из источников исследования представлений об устройстве и иерархии в традиционном социальном мире и его ценностных особенностях у болгар-переселенцев Бессарабии (Молдовы и Украины). Как пишет С. Б. Адоньева, представитель прагматического направления в исследовании фольклора, фольклор выступает как особый социальный институт управления человеческим поведением.

Социальный мир представлен в языке через номинацию социальных функций и статусов человека. Если какое-либо явление как миф или реалия восходит к прошлому, но актуализировано в настоящем, то эта актуализация связана, безусловно, с аксиологической значимостью явления или его этико-назидательной функцией. Материалом для нашего исследования («социальный мир человека») послужили используемые нами в работе тексты новеллистических сказок и анекдотов бессарабских болгар-переселенцев, записанных в 70–90-е гг. XX в. Молдове и Украине. Из всего корпуса текстов было выявлено около 50 лексических единиц, относящихся к номинации социального положения персонажей (семейное положение, род занятий, социальный статус, экономическое положение и др.).

1) Выявленные единицы рассматриваются с точки зрения отражения социального устройства этнического сообщества (дана классификация социальных групп и их стратификация). 2) Исследуется семантика, контекстуальное расширение (с привлечением фоновой культурологической информации) и коннотация соответствующих номинаций (как аксиологического элемента).

Метафизика поступка как тема воспитания у кишиневских евреев: на материале мемуарно-аналитической новеллы уроженки Кишинева

Др. хаб. Жозефина КУШНИР,
Институт культурного наследия

Следуя тезису К. Гирца о выявлении ноэтического опыта как одной из базовых задач этнологии, мы используем – при исследовании процессов воспитания у молдавских евреев – особый инструментарий, а именно: интердисциплинарную ноэтическую систему концепций, нами разработанную. Термин «метафизика поступка» обозначает (в рамках данной системы) одну из бештовских констант-концептов, выявленных нами в хасидском фольклоре, которая определяется двумя базовыми принципами-максимами: «Все не напрасно» и «Спасти все». Мы выявляем – на материале мемуарно-аналитической новеллы «Гита Говинда (Песнь о Пастухе)» Елены Кушнир – в поведенческих реалиях нескольких поколений этой кишиневской еврейской семьи конкретные способы имплицитного воплощения и трансляции ноэтическому пространству (своим детям в первую очередь) данных принципов-максим. Показано, что их воплощение и трансляция, практикуемые в рассматриваемых случаях, представляют собой следование этике, ощущаемой как служение защите-развитию сущности человека и мира, а также как противостояние их разрушению; данное ощущение корреспондирует с идеями А. Швейцера, Э. Фромма, В. Франкла, Н. Бердяева, М. Дюфренна, Дж. Сакса и других выдающихся мыслителей. Рассмотрение осуществлено посредством герменевтико-феноменологического анализа с использованием соответствующей модификации базовой этнологической интерпретативной модели «Осмысление герменевтических максим». В числе указанных поведенческих реалий отмечены следующие: способы одеваться как своеобразные ритуалы преображения-посвящения и воздействия на реальность; преображение мира посредством песни (с имплицитным воскрешением отца); любовь на всю жизнь; вера в жизнь как благое жизнедательное «упрямство», которое следует вменять себе в долг; осознание, что не следует просить разрешений на выполнение своего предназначения; рассказы старшего поколения о себе и других членах семьи; умение воспринимать спасающую информацию, «транслируемую» кишиневскими домами; ощущение общей экзистенциальной истории семьи как благой.

Считалка в системе устного народного творчества гагаузов

Др. Виталий СЫРФ,
Институт культурного наследия

Научный интерес в плане изучения игровых традиций гагаузов представляют поэтические тексты считалок (*sayılmaklar*) вообще и жеребьевок (*badaşmaklar*) в частности. В системе всего устного народно-поэтического творчества гагаузов они относятся к разделу афористических видов. С точки зрения функциональной направленности данный вид применяется, как правило, в играх и развлечениях, с целью определения того, кто будет ведущим в игре, или для разделения игроков на группы или команды. Данная тема ранее в научной литературе специально не рассматривалась, хотя материалы по ней опубликованы в фольклорных сборниках таких известных гагаузоведов, как В. А. Мошков, Н. И. Бабоглу, Г. А. Гайдаржи, а также хранятся в рукописных коллекциях гагаузского фольклора Е. К. Колца, М. А. Дурбайло, С. С. Курогло, Л. С. Чимпоеш.

В качестве примера приведем лишь одну детскую считалку, составленную самими детьми из села Димитровка Болградского района Одесской области (Украина), сохранившуюся в записях С. С. Курогло: «*Birlik, ikilik, üçlük, dörtlük, beşlik, altılık, edilik, sekizlik, dokuzluk, onnuk – donnuk, çırlak-çıplak, deredä yuvarlak*» (Единица, двойка, тройка, четверка, пятерка, шестерка, семерка, восьмерка, девятка, десятка – на штаны, совершенно голый, валун на реке). Она исполнялась речитативом для определения того, кто будет вести ту или иную игру. Кроме того, в былые времена применялись в качестве считалок и охотничьи заговоры, несколько вариантов таких уникальных текстов можно обнаружить в сборниках Н. И. Бабоглу и Г. А. Гайдаржи.

Часто дети сочиняют считалки или жеребьевки, которые не несут в себе какого-либо смысла. Приведем иллюстрацию такой считалки из записей С. С. Курогло: «*Umana-Dumana, Trikalä-Kukalä, Zalä-Palä, Genger-Menger, Trupçu-Çengel, Fomni-Homni, Mumtançu-Genger, Arţa-Furţa*». Как видим, здесь сложно определить значение антропонимов, в большей степени похожих на прозвища или дразнилки, часто встречающиеся в детской среде.

CUPRINS / CONTENT

DIMENSIUNI INTERCULTURALE ÎN ARTA NAȚIONALĂ / CULTURAL INTERFERENCES IN NATIONAL ART

(ARTE AUDIOVIZUALE / AUDIOVISUAL ARTS)

Mihail AGAFIȚA	Chitara barocă în Spania: repere istorice	18
Valeria BARBAS	Identitatea cultural-muzicală, mișcarea naționalistă și noile școli naționale componistice de la sfârșitul sec. al XIX-lea	19
Alexandru BOHANȚOV	Potențialul de dialog intercultural al filmului de non-ficțiune	20
Fedora BURLAC	National Chamber Choir: history files	21
Vasile CHISELIȚĂ	Repertoriul interpretei Nina Ermurachi în orchestra *Folclor*: genuri, tendințe estetice și teme specifice	22
Violina GALAICU	Elementul autohton în cântarea de strană bizantină din arealul românesc în sec. XVI–XVII	23
Ana GHILAȘ	Proza și teatrul. O viziune scenică a regizorului Alexandru Cozub	24
Victor GHILAȘ	Aspecte de viață muzicală în cultura basarabeană, văzută de străini. Relatări documentare din secolul al XIX-lea	25
Vasile GRECU	Dimensiunea valorică a şcolarizării prin intermediul instrumentului muzical piano-forte în Basarabia interbelică	26
Elena MARDARI, Svetlana BADRAJAN	Creația vocală de cameră a compozitorului Vlad Burlea – preliminarii la o cercetare științifică	27
Dorina KHALIL-BUTUCIOC	„Astro-remisiunile" pre- și post-dramaturgice în creația Angelinei Roșca	28
Dumitru OLĂRESCU	Valențe eseistice în creația cineastului Vlad Druc	29
Ana-Maria PLĂMĂDEALĂ	Elegia cinematografică: valorificarea constelației de paradigme ancestale ale neamului	30
Natalia ROJCOVSCAIA-TUMAHA	The Development of the Opera Libretto through the Prism of the History of the Opera Genre	31
Svetlana TALPĂ	Dimensiunea interculturală în dansul folcloric	32

Victoria TCACENCO	Moldovan popular music under the influence of national folklore: diachronic and synchronic aspects	33
Violeta TIPA	Pădurea ca spațiu al provocărilor	34
Iryna SIKORSKA	Creative relations between ukrainian and moldovan composers: aspects of dialogue	35
Tamar TSAGARELI	Problems of Theatrical art in the XXI century	37
Tamta TURMANIDZE	Predicting the Collapse of the Soviet Union in the Georgian Cinema of the 80s	38
Marian ȚUȚUI	Suggestions for the functioning of the National Film Archive of the Republic of Moldova	39
Diana VĂLUȚĂ-CIOINAC	Repere interpretative ale romanței *Pe lângă plopii fără soț...* – versiune proprie	40
Iryna ZUBAVINA	Neurocinematics and Beyond: Imagery of Contemporary Screen Culture	41
Эльфрида КОРОЛЬОВА,	Культурная идентичность спектаклей Андрея Бэляну	42

PATRIMONIUL CULTURAL: SPAȚIU DE FORMARE ȘI PĂSTRARE A IDENTITĂȚII /
CULTURAL HERITAGE: SPACE FOR THE FORMATION AND PRESERVATION OF IDENTITY

Lucia ADASCALIȚA	Caricatura în creația plasticianului Leonid Domnin	43
Cristian Alexandru BOGHIAN	O perspectivă critică și comparativă a instrumentelor și metodologiilor de cercetare a patrimoniului	44
Ludmila BRANIȘTE	Visual Text and Language: Mise en Abyme Process	45
Sergius CIOCANU	Cimitirele istorice ale Chișinăului: comunitatea ebraică	46
Vitalie MALCOCI	Arta scenografică din Moldova – începuturi și evoluții	47
Ana MARIAN	Interdependența tehnicilor de modelare și procedeelor plastice în realizarea nudurilor sculpturale moldovenești	48
Angela MUNTEANU	Spațiul de interior contemporan în promovarea identității naționale, a stilisticii tradiționale românești	49
Tamara NESTEROVA	Studierea proporțiilor: de la datarea certă spre monumente cu datare incertă (arhitectura ecleziastică)	51

Victoria ROCACIUC	Ediții repetate ale poveștii „Punguța cu doi bani” de Ion Creangă. Evoluția valorilor artistice și estetice în grafica de carte moldovenească din perioada sovietică și post-sovietică	52
Dumitru RUSU	Analiza patrimoniului modernist-socialist în Republica Moldova prin patru studii de caz	53
Constantin SPÎNU	Ceramica artistică din Republica Moldova. Anii 2011–2020	54
Tudor STAVILĂ	Arta scenografică în Basarabia interbelică	55
Mariana ȘLAPAC	Cetatea Chilia a lui Ştefan cel Mare	56
Aurelia TRIFAN	Rolul compozițional al clădirilor pentru spectacol în contextul urban	57
Alla CEASTINA	The history of the 2nd male gymnasium in Chisinau and the church house built with it at the end of the 19th – 20th centuries (to the 120th anniversary of the construction of the church)	58
Светлана БЕЛЯЕВА	Украинское культурное наследие в археологических памятниках Южной Украины: исторический континуитет	60
Светлана ИЛЬВИЦКАЯ	Визит-центры туристских дестинаций на примере реконструкции Речного вокзала в г. Тигина	61
Светлана ОЛЕЙНИК	Тенденции развития архитектуры Кишинева в XX–XXI вв. на фоне процессов, происходящих в мировом зодчестве	63
Юрий ПИСЬМАК	Творческое сотрудничество зодчего А. О. Бернардацци со скульптором Б. В. Эдуардсом	64
	ETNOLOGIE / ETHNOLOGY	
Lucia ADASCALIȚA, Viorica CAZAC	Baba Neagră – element de patrimoniu gastronomic și tradiții de preparare	65
Valentin ARAPU	Lumea leproșilor în condiții de marginalizare și milostenie: habitat, legislație, restricții și prejudecăți (interferențe istorice, sanitar-epidemiologice și etnoculturale)	66
Elena ARDELEAN	Promovarea patrimoniului cultural în perioada pandemiei – provocări și soluții	67
Gherghina BODA	Patrimoniul industrial și societatea contemporană	68

Adriana BUTNARU	Fenomenul comerțului și cultura tradițională românească: aspecte de influență reciprocă	69
Irina CAUNENCO	Ideologii intergrupale și probleme socio-psihologice ale identității etnice	70
Carolina COTOMAN	Obiceiuri de recuperare a sufletului celor morți de moarte năprasnică	71
Victor DAMIAN	Kahalul în organizarea comunității evreiești din Basarabia sec. al XIX-lea – începutul sec. XX: tradiția iudaică și legislația rusă privitor la religii	72
Adrian DOLGHI	Copiii în cadrul instituțiilor de educație timpurie din R(A)SSM în anii 1924–1961: aspecte politice, sociale și cotidiene	73
Ivan DUMINICA	Milenco – dinastia de negustori și profesori din Chișinău	74
Ion DUMINICA	Debutul literaturii rome în spațiul cultural interbelic românesc. Rubrica „Din literatura țigănească" relevată în ziarul „Adevărul Literar și Artistic" (1933–1934)	75
Alina FELEA	Divorțul în Țara Moldovei în sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea: între prevederi și realitate cotidiană	76
Oleg GALUȘCENCO	Opiniile etnopolitice ale lui Ion Dic-Dicescu (mai 1893 – aprilie 1938)	77
Olga GARUSOVA	Activitatea organizațiilor basarabene de binefacere pentru refugiați în anii 1920–1921	78
Natalia GRĂDINARU	Pomișorul de Blajini – *axis mundi* și simbol al reînvierii sufletului	79
Sorin GRĂJDARI	Contextul de activitate a elitei comerciale autohtone la sfârșitul sec. al XVIII-lea – începutul sec. al XIX-lea	80
Sabina HORVATH	Patrimoniu muzeal- cercetarea colecției de ponevi a Secției de Etnografie a Muzeului Țării Crișurilor – Oradea	81
Irina IJBOLDINA	Evoluția instituției familiei ruse în RSS Moldovenească. Aspecte etnosociale	82
Ina ISAC	Ornamentele și sistemul compozițional al hainelor exterioare	83

Elena MADAN	Blidarul – element de bază al mobilierului din bucătăria țărănească din Basarabia	84
Alexandru MAGOLA	Culorile naționale românești în conștiința etnică și în spațiul cotidian al monahilor basarabeni din Muntele Athos în sec. al XIX-lea – începutul sec. XX	85
Diana NICOGLO	Simbolul lupului în discursul științific și percepția publică a găgăuzilor (pe baza publicațiilor științifice și mass-media)	86
Raisa OSADCI	Arhetipuri și personaje feminine în cadrul tradițiilor de primăvară	87
Svetlana PROCOP	Inițierea procesului de valorificare a studiilor rome în Republica Moldova de către doctorului habilitat Ion Dron (anii ’90 ai sec. XX)	88
Dumitru-Cătălin ROGOJANU	Câteva reconsiderații cu privire la muzeele ororilor totalitare	89
Evdochia SOROCEANU	Semiotica geamurilor, ușilor și pragurilor în obiceiurile și riturile găgăuzilor	90
Serghei SPRINCEAN	Importanța culturii securității și siguranței persoanei în formarea și păstrarea identității	91
Sergiu SUVAC	Decorul tradițional al stâlpilor de poartă ciopliți în piatră din satul Brănești, raionul Orhei	92
Valentina URSU	Procesul de păstrare a culturii tradiționale prin sistemul de învățământ din RSS Moldovenească (anii ‘50 ai sec. XX)	93
Tatiana ZAICOVSCHI	Tradițiile de nuntă ale lipovenilor din Republica Moldova	94
Victor COJUHARI	Internal migration of Ukrainians in Moldova in the late XX – early XXI centuries	95
Oksana DROHOBYTSKA, Vasyl STEFANYK	Oral history at school as a way to preserve and promote the ethnocultural heritage of Ukrainians	96
Nina IVANOVA	The role of interior design in the ethnic themed restaurants of Chisinau	97
Aleksey ROMANCHUK	“Циганешти князове” and the issue of coming of Roma people to the lands of Țara Moldovei and Țara Românească	98
Irina ȘIHOVA	Traces of the Pogrom in the ethno-cultural Identity of Chișinău	99

Надежда КАРА	Социальный мир, отраженный в новеллистических сказках и анекдотах болгар Молдовы и Украины	100
Жозефина КУШНИР	Метафизика поступка как тема воспитания у кишиневских евреев: на материале мемуарно-аналитической новеллы уроженки Кишинева	101
Виталий СЫРФ	Считалка в системе устного народного творчества гагаузов	102